

Restituiri

Pitești

Revistă document a Centrului Cultural Pitești

Anul XIV ■ Nr. 3 (41)/2016
Serie nouă ■ 4 lei

Monumentul eroilor căzuți în Războiul de Independență 1877-1878

Sumar

Studii

lect. univ. dr. Marius ANDREESCU, *Unitatea și atemporalitatea dreptului*

File de istorie

prof. univ. dr. Petre POPA, *Orașul natal Pitești pe timpul vieții mareșalului Ion/Ioan Antonescu (1882-1946)*

prof. univ. dr. Ing. Ilie POPA, *Tratatul ruso-turc din decembrie 1921 și statutul Basarabiei*

prof. Ion ȘTEFAN, *Câteva aspecte privind începuturile gimnaziului teoretic din Pitești (astăzi Colegiul Național „Ion C. Brătianu”)*

Memorii

ing. Nicolae COSMESCU, *Motorsportul argeșean se conjugă...la trecut! (X)*

Recenzii

Tudor NEDELCEA, *O lucrare fundamentală și necesară*

Restituiri Pitești

CONSILIUL ȘTIINȚIFIC:

conf. univ. dr. Claudiu NEAGOE

dr. Ovidiu PINTILIE

cercet. șt. III dr. Oana Andreia SÂMBRIAN

COLECTIVUL DE REDACȚIE:

Redactor-șef: prof. Marius CHIVA

Secretar de redacție: dr. Marin TOMA

Redactori:

prof. dr. Elena STEFĂNICĂ

prof. drd. Constantin VĂRĂȘCANU

Octavian DĂRMĂNESCU

ing. Nicolae COSMESCU

Corectură: Constantin CÂRSTOIU

Relații cu publicul: Carmen SAITA

ADRESA REDACȚIEI:

Centrul Cultural Pitești,

Calea Craiovei, nr. 2 (Casa Cărții)

Tel./fax.: 0248 219976

www.centrul-cultural-pitesti.ro

e-mail: restituiripitesti@gmail.com

Revista *Restituiri Pitești* apare trimestrial sub egida Consiliului Local și a Primăriei Pitești. Revista publică articole pe teme de istorie universală și românească, sociologie politică, antropologie socială și culturală, precum și documente variate din Arhivele Naționale ale Statului, Arhivele Militare Române și arhive personale.

Responsabilitatea pentru conținutul articolelor revine în totalitate autorilor (art. 206 C.P.).

Reproducerea articolelor sau a documentelor publicate se poate face numai cu indicarea autorului articolului și a titulaturii revistei.

Textele și fotografiile aduse în redacție nu se înapoiază.

ISSN: 1583-5863

Editor - Centrul Cultural Pitești

Tiparul executat la TIPARG S.A.

Unitatea și atemporalitatea dreptului

lect. univ. dr. Marius ANDREESCU

Abstract: *The Philosophical research on law unlike the positive legal sciences is concerned in finding answers and arguments, as nuanced and in-depth as possible, to the questions and issues such as: the origin and meaning of law and legal phenomenon and the legitimacy of legal norms or purpose of law. This analysis with a mostly philosophical character, is not a mere rational exegesis, it has also has a practical significance. Because according to the solutions adopted can be formulated, interpreted and applied the principles of law, but also the legal concrete, positive norms, and mainly can be understood the complex relationship between man and society on one hand and on the other hand the legal system in its unity or within the historical determinations and configurations. In this paper we summarize briefly the main developments from a historical point of view of the main theories and concepts regarding the origin of the meanings and finality of law as ideological subsystem. Arguments are brought to the actuality and importance of the justice naturalistic theories (natural law) because by their relating to human and rationality explain the best the unity and stability of law, not only as a normative system but mainly as a rational reality of values which by consecrating certain rights inherent to human being, intangible, rational and inalienable rights, demonstrating the timelessness of law, as an expression of a rational paradigm valid in all times, which can be noticed and understood within the historical evolution and fluctuation of positive law .*

Key words: *Legal status of human / natural law / juridical rationality / normative positivism / freedom / equality / dignity / human rights*

1. Bazele naturale ale dreptului. Una dintre preocupările importante ale doctrinei și filozofiei dreptului este de a răspunde la întrebarea care este sursa sau originea fenomenului juridic, ce anume legitimează norma juridică și, implicit, prin ce se caracterizează statutul juridic al omului. Răspunsurile la aceste întrebări sunt evident diferite în funcție de orientările teoretice ale școlilor de drept și ale doctrinei filosofice pe care acestea o îmbrățișează. Remarcăm totuși un fapt comun, și anume că toate întrebările mai sus-menționate au o dimensiune metafizică și implică un răspuns metafizic al cărui conținut și ale cărui sensuri nu pot fi circumscrise numai la instrumentele specifice teoriei generale a dreptului ca știință juridică pozitivă în sistemul conceptual al doctrinei juridice. Încercând o sistematizare a concepțiilor privind legitimitatea și originea dreptului, putem împărți concepțiile și, implicit, teoriile care le susțin, în următoarele orientări mai importante. Teoriile istoriste, care consideră că explicația fenomenului juridic constă în însăși istoria reglementărilor normative, dar și a doctrinei juridice. O astfel de concepție, la nivel filosofic, o întâlnim, de exemplu, în opera lui Hegel, pentru care istoria în ansamblul său, inclusiv istoria dreptului și a statului, nu este altceva decât progresul în conștiința libertății. Importanța acestei teorii rezidă în aceea că subliniază nu numai transformările sistemului normativ și juridic, pe parcursul diferitelor epoci istorice, dar în același timp și dialectica internă a dreptului, determinată de un concept fundamental, cum ar fi - în cazul lui Hegel - spiritul absolut. O altă categorie de teorii care încearcă să răspundă la întrebările existențiale privind originea dreptului sunt cele

etatiste. Esența acestora constă în a susține legătura indisolubilă determinantă între stat și drept. Astfel spus, originea și legitimitatea dreptului se regăsesc în voința politică manifestată ca putere de stat a guvernanților. În acest context, dreptul este înțeles mai mult prin sistemul normativ existent la un moment dat și prin forma de exprimare a acestuia, respectiv prin lege. Aceasta din urmă, reprezintă instrumentul principal de realizare a voinței politice a statului, a puterii de stat, iar într-un sistem democratic reprezintă și garanția pentru limitarea puterii statului și evitarea oricărei forme discreționare de manifestare a voinței guvernanților. Concepțiile la care ne-am referit se regăsesc în doctrina juridică modernă, în primul rând în doctrina constituțională, în conținutul ideatic al teoriei statului de drept. În realitatea sa, statul de drept este considerat ca fiind atributul cel mai important al unui sistem statal democratic datorită acestei corespondențe biunivoce între stat și norma juridică, corespondență care implică echilibru dar și limitare a puterii statale.

Concepțiile sociologice privind originea dreptului au meritul de a identifica factori determinanți, exteriori legii și oricărui sistem normativ, prin care se configurează conținutul concret al unui sistem juridic. Remarcăm în cadrul acestor concepții aprofundarea relației complexe dintre societate și drept, precum și accentul pe factorii materiali, economici, politici și culturali care determină configurația dreptului. Teoriile normativiste ale dreptului consideră că explicația fenomenului juridic al legitimității acestuia și a surselor specifice nu pot fi înțelese prin factori sau elemente exterioare normei juridice. Prin urmare,

aceste teorii susțin că originea și legitimitatea dreptului este însăși norma juridică, redusă la dimensiunea sa pozitivă prin înlăturarea oricărui element ideal (moral, valoric sau ideologic). Concepțiile normativiste reprezintă baza teoretică a sistemului conceptual actual pozitivist și dominant prin care se interpretează dreptul și se înțelege starea juridică a omului în context social. Legitimitatea dreptului, prin el însuși, prezintă avantajul concentrării asupra specificului conceptual și rațional pe care o astfel de realitate o are, iar cunoașterea juridică este axată exclusiv pe ceea ce se numește norma pozitivă, forța juridică a acesteia, și implicit efectele pe care ea le produce. Concepții morale și etice susțin că originea normei juridice și a dreptului nu se regăsește în însăși structura internă a sistemului, ci în valorile cu caracter moral, în raport de care orice normă juridică poate fi apreciată sub aspectul legitimității sale. Desigur, remarcăm în primul rând concepția lui Kant expusă în principal în lucrările sale fundamentale *Critica rațiunii pure*, *Critica rațiunii practice* și *Întemeierea metafizicii moravurilor*, dar și concepțiile moral-utilitariste apărute și dezvoltate în mod deosebit sub influența teoriilor empiriste și pragmatice în filozofie.

Un segment particular al acestor teorii îl reprezintă concepțiile teleologice asupra dreptului în general, dar și în ceea ce privește răspunsurile la întrebările privind originea fenomenului juridic. Scopul elaborării, consacrării și aplicării normei juridice reprezintă criteriul care îi conferă sau nu legitimitate. Într-o astfel de viziune teoretică fenomenul juridic nu există pentru sine și în sine, ci numai în raport cu o destinație, un scop, prin excelență unul exprimat valoric, moral, chiar dacă în teoriile utilitariste el îmbracă și o formă concret pragmatică. Remarcăm importanța unor astfel de concepții prin faptul că evidențiază dimensiunile determinist-cauzale ale fenomenului juridic și stabilesc un criteriu important pentru a da sens și rațiune oricăror elaborări normative respectiv finalitatea acestora. Există un sistem conceptual care, din punct de vedere istoric, este anterior doctrinelor mai sus menționate, și anume teoriile just-naturaliste asupra dreptului. Într-un anumit sens, aceste interpretări poartă în sine nu într-o manieră eclectică, ci într-una bine structurată și raționalizată, elemente conceptuale ale celorlalte sisteme teoretice la care ne-am referit. Mai este un aspect important pe care îl regăsim în soluțiile propuse de aceste orientări doctrinare, și anume bazele naturale și raționale ale dreptului. În esență, explicațiile jus-naturalismului asupra fenomenului juridic sunt legate de om, pentru că a fi natural și a fi rațional reprezintă proprietăți, în sens aristotelic, ale ființei umane, în tot ceea ce reprezintă complexitatea sa în plan individul și în plan social. În antichitate, aceste concepții pe care le putem

include într-o formulare mai largă în „*ideea de justiție*” le întâlnim la Aristotel, Platon Cicero, Plotin, Seneca și alți mari reprezentanți ai școlilor raționaliste, stoice sau idealiste. „*Ideea de justiție*”, în primul rând prin categoriile de dreptate, libertate, justă măsură, egalitate, de data aceasta existențiale și nu numai raționale este și obiectul gândirii teologice, inclusiv cea creștin-ortodoxă. Remarcăm, cu titlu de exemplu, ideile cuprinse în scrierile Cuvioșilor părinți: Ioan Scăraru, Toma D'Aquino, Fericitul Augustin, Maxim Mărturisitorul, Ava Dorotei, Varsanufie și Ioan Marcu Ascetul, Anonie cel Mare sau Isaia Pustnicul. Perioada contemporană și modernă continuă aceste teorii fie în cadrul școlilor raționaliste ale dreptului, dar și prin interpretările teologice privind conceptele de libertate, dreptate, echitate și justiție. Remarcăm la noi opera marelui teolog român Părintele profesor dr. Dumitru Stăniloae. Sa afirmă cu deplină justificare că Părintele a scris și întemeiat o „Teologie a iubirii”; noi susținem că opera ilustrului profesor este în același timp și o „Teologie a libertății”

În opinia noastră, așa cum vom încerca să dezvoltăm în cele ce urmează, explicațiile furnizate de concepțiile naturaliste și raționaliste axate de „*ideea de justiție*” sunt cele mai profunde și viabile pentru a avea un sistem conceptual coerent asupra originii și sensului dreptului, dar și a finalității acestuia în societatea contemporană. Spunem acest lucru pentru că evident această doctrină are un fundament moral și, prin urmare, legea nu poate fi explicată prin ea însăși, ci numai prin factori exteriori, valorici, care o determină, (altceva decât determinismul îngust, cauzal, material) și, în același timp, prin ideea de finalitate a oricărei elaborări juridice și care în concret nu poate fi decât tot morală sau chiar transcendentă, dacă avem în vedere adevărurile profunde de credință, în primul rând ale ortodoxiei, prin care poate fi înțeleasă adevărata raționalitate și finalitate a dreptului. Putem afirma că legitimitatea fenomenului juridic în ansamblu, dar și a unei construcții normativiste juridice particulare constă în măsura în care cuprinde rațiunile divine existențiale, mai presus decât simplele rațiuni morale umane. Teoriile jus-naturaliste, în toate formele, pe lângă elementele de viabilitate conceptuală mai sus arătate, sunt importante și prin aceea că se detașează de orientările empiriste privind fenomenul juridic, subliniind caracterul rațional al oricărei structuri juridice, care se legitimează prin valorile ce constituie sursa existenței. Finalismul teoriilor jus-naturaliste este esențial deosebit de pragmatismul empirist care legitimează dreptul exclusiv prin capacitatea realizării unor scopuri concrete dictate de societate într-un context istoric determinat. Există o categorie importantă, am spune noi, piatra unghiulară a răspunsului la întrebarea originii și sensului dreptului, și anume

aceea de *libertate*. Cu excepția teoriilor normativiste, toate celelalte concepții privind fenomenul juridic includ aprecieri, elaborări teoretice, care se bazează pe înțelegerea libertății ca fiind elementul determinant de legitimare a dreptului. Considerăm că teoriile jus-naturaliste și raționaliste asupra dreptului sunt acelea care pus în valoare cel mai bine libertatea și prin aceasta drepturile naturale ale omului, inerente existenței acestuia. Aceasta deoarece libertatea nu poate fi redusă la expresia normativă și nici chiar valorică; este o stare ontologică și prin aceasta naturală a omului. Astfel, o viziune raționalistă și naturală asupra dreptului, având în centrul său ființa umană, face deosebire între libertățile normative a căror izvor este legea, iar pe de altă parte *Libertatea* ca trăsătură esențială și existențială a ființei umane. Numai într-o accepțiune ontologică în sensul legăturii indisolubile dintre existența umană și libertate poate fi dat un răspuns rațional și, credem noi, cuprinzător asupra întrebării metafizice privind originea și legitimitatea dreptului. Nu în ultimul rând, dorim să remarcăm importanța concepțiilor jus-naturaliste și raționaliste privind dreptul prin explicațiile conferite asupra stării naturale și, respectiv, stării sociale a omului. Amintim aici *Teoria contractului social*, care, în esență, reprezintă un sistem conceptual de bază a teoriilor raționaliste privind dreptul și prin care se explică nu numai trecerea de la starea naturală la starea socială sau juridică a omului, dar și legătura între existența naturală și dimensiunea socială a ființei umane.

În acest context ideatic, în dorința de a marca viabilitatea teoriilor raționaliste și jus-naturaliste mai ales în ceea ce privește concepția valorică, umanistă asupra dreptului, realizăm câteva succinte referiri la ideile unor importanți susținători a acestor. În primul rând, remarcăm distincția pe care ilustrul filosoful Kant o realiza între morala ideală și morala realizată. Morala realizată, în concepția marelui gânditor, este însăși dreptul, deoarece acesta nu este decât un segment al metafizicii, al cărui fundament îl reprezintă rațiunea practică și care are la bază imperativul categoric al datoriei, dar și valoare morală supremă a libertății. În distincția pe care o realizează Kant, morala ideală este întemeiată exclusiv pe libertate, iar morala realizată, dreptul sau legalitatea, cuprinde în sine nu numai libertatea, dar și constrângerea¹. Concepțiile neokantiene continuă în aceeași linie în sensul de a căuta legături raționale între dimensiunea morală a omului și drept. Școala de la Marburg consideră că originea „eului moral” este în „ideea aproapelui”. Conștiința de sine implică un corelativ, respectiv o altă conștiință. „Aproapele” este condiția față de care conștiința eului nici nu este cu puțință. Reprezentanții acestei importante școli filosofice susțin că nicăieri nu este mai precis realizată conștiința de sine decât în „*persoana juridică*”, deoarece într-o astfel de structură este vădită corelația intimă între eu

și alt eu, deoarece persoana juridică nu este individul izolat al psihologiei, ea este omul în starea sa socială ca subiect de drept. Desigur, conceptul de „persoană juridică” este o expresie teoretică, dar corespunde unei realități a omului ca ființă socială. Mai mult decât atât, acest concept abstract pune în evidență și dimensiuni caracteristice ale conștiinței de sine și ale eului. Eul nu este posibil ca unitate și conștiință de sine decât în comuniune cu alte persoane. Conștiința de sine este cu atât mai puternică cu cât conștiința de altul este mai vie. Ea este dezvoltarea omului ca persoană a unei totalități sociale. Aderenții acestei școli susțin că trecerea de la starea naturală la starea socială a omului nu se poate realiza decât prin etică, care, la rândul ei, este fundamentul dreptului. În această teorie starea juridică a omului cuprinde în cel mai mare grad fundamentul etic, tocmai prin faptul că ea exclude izolarea existențială a omului și îl așează ontologic pe acesta în structuri relaționale cu aproapele său și prin acesta cu întreaga societate. Astfel, se explică originea rațională și etică a dreptului, dar în același timp și bazele ontologice ale oricărui sistem juridic care poartă în sine raționalitatea valorilor morale².

O astfel de concepție, desigur, raționalistă, sau în limitele rațiunii cum ar fi spus Kant, este totuși, remarcăm noi, foarte apropiată de sensurile profunde ale teologiei ortodoxe privind înțelegerea omului, prin refuzul categoric al unui eu exacerbat și închis în egoismul distructiv, iar pe cale de consecință afirmarea dimensiunii ontologice și perene a ființei umane, prin relațiile de comuniune, spumem noi mult diferite de simplele relații juridice, raporturi dintre persoane libere, prin intermediul Persoanei supreme. O astfel de comuniune este iubirea milostivă care excede juridicului și relațiilor juridice, dar le poate oferi adevărata legitimitate și finalitate. Concepțiile filosofice raționaliste și jus-naturaliste au dus la conturarea „dreptului natural”, opus pozitivismului juridic, altfel spus la reducerea stării juridice existențiale a omului numai la norma scrisă și la constrângerile care rezultă din aceasta. Dreptul natural are în vedere și atemporalitatea principiilor și valorilor considerate ca fiind juridice, deoarece ele sunt legate indisolubil de ființa umană, de trăsăturile ei ei perene, rațional existențiale. În consecință, teoria dreptului natural se opune și relativismului juridic, istorismului și a dependenței exclusive a conduitei umane de norma juridică, ea însăși supusă inevitabil fluctuațiilor prin voința mai mult sau mai puțin arbitrară a guvernanților. Dreptul natural situează omul deasupra constrângerilor statale și a normelor juridice edictate de către stat, considerând că drepturile omului raționale și imuabile, legate indisolubil de ființa acestuia, sunt independente de consacrarea lor normativă și transcend starea juridică normativă impusă de către stat. Rezultatul este că nu omul este

pentru stat, ci statul este pentru om. Caracterul intangibil, imuabil și transcendent al dreptului natural corespunde valorii perene spirituale a omului, ca persoană și nu ca individ, are ca fundament categorii și concepte rațional – morale și este legat indisolubil de dimensiunea rațională a existenței umane.

În acest sens, Hugo Grotius afirma: „Dreptul natural constă în reguli ale dreptei rațiuni care arată că o acțiune este din punct de vedere moral corectă sau incorectă după cum corespunde sau nu cu însăși natura rațională a omului”³. Remarcăm două aspecte: în primul rând conceptul „dreptei rațiuni” este foarte apropiat de ceea ce în teologia ortodoxă și în scrierile patristice este considerată a fi „justa măsură sau darul deosebirii, al dreptei socoteli”, care în esență exprimă tot dimensiunea rațional existențială a ființei umane, de data aceasta determinată nu prin ea însăși, ci prin lucrarea harului. Al doilea aspect se referă la faptul că regulile dreptului natural nu aparțin voinței umane, cu atât mai puțin voinței guvernanților care stă la baza edictării de legi pozitive. Ele sunt reguli ce există prin ele însele. Conform dreptului natural, acțiunile sunt prescrise, admise sau interzise, pentru că prin natura lor se înscriu în aceste coordonate. În consecință, fundamentul regulilor dreptului natural este însăși *libertatea* ca darul dumnezeiesc de mare preț dat omului și prin acesta ontologică și nu libertățile juridice al căror izvor este norma pozitivă. Ceea ce este instituit prin voință umană, respectiv prin legile scrise, implică indisolubil constrângerea, îngrădirile, condiționările, o libertate raționalizată și nu rațională, relativă și contingentă. Samuel Pufendorf, un celebru filosof și jurist din secolul al XVII-lea, sublinia importanța „*egalității*” ca și concept de bază al dreptului natural. Autorul susținea că în măsura în care dreptul natural implică egalitatea tuturor oamenilor în demnitate și angajează responsabilitatea fiecăruia, omul trebuie să-și asume coexistența sa cu ceilalți, în conformitate cu obligația la sociabilitate pe care o cere legea naturală. Egalitatea pe care o impune dreptul natural întâlnește în felul acesta sociabilitatea, care rezultă din starea naturală a omului⁴. Iată că dreptul natural nu se opune stării sociale a omului, așa cum aparența ar încerca să arate. Dimpotrivă, valorile și categoriile dreptului natural justifică starea naturală a omului în fenomenalitatea stării sociale.

Montesquieu, un alt reprezentat de seamă al teoriei dreptului natural, subordonează legea pozitivă valorilor morale și raționale inerente existenței umane și care constituie fundamentul libertății acestuia: „A spune că nu este drept sau nedrept, nimic altceva în afară de ceea ce ordonă sau interzic legile pozitive, este totuna cu a spune că înainte de a fi trasat cercul nu erau egale toate razele lui. Raporturile juridice nu sunt altceva decât raporturi de echitate anterioare legii pozitive”⁵. Același autor sublinia, după părerea

noastră cu justificată îndreptățire, că: „Legea, în general, este rațiune omenească în măsura în care ea guvernează toate popoarele de pe pământ, iar legile politice și civile ale oricărui popor nu trebuie să fie decât cazurile particulare la care se aplică această rațiune omenească”⁶. Raportul dintre valorile și rațiunile dreptului natural, iar pe de altă parte, realitatea juridică rezultată din norma pozitivă, poate duce la unele contradicții sau chiar paradoxuri pe care același autor le sublinia: „Se poate întâmpla ca orânduirea de stat să fie liberă, iar cetățeanul să nu fie, ori se poate ca cetățeanul să fie liber, iar orânduirea de stat să nu fie. În aceste cazuri, regimul va fi liber de drept, iar nu de fapt; cetățeanul va fi liber de fapt, iar nu de drept”⁷. O astfel de analiză rațională fundamentează concluzia că originea, sensurile, dar și finalitatea dreptului înțeles ca un sistem, coerent de norme juridice, expresie nemijlocită a voinței statale, sistem supus determinismului cauzal, temporar și istoric, și, prin urmare, relativ, nu poate fi reprezentat decât de valorile raționale și morale, atemporale, inerente existenței umane ca și dimensiune permanentă și individuală a omului prin care acesta se particularizează în raport cu toate formele existențiale. Dreptul natural exprimă firea umană și este normal ca sursa oricărei elaborări pozitive, rezultat al voinței umane, să își aibă legitimitatea și raționalitatea în ceea ce se numește dimensiunea naturală firească a omului, care este, prin esența, sa „etern bună”, așa cum se arată întemeiat în teologia ortodoxă, omul fiind chipul lui Dumnezeu.

Toma d'Aquino, încercând să asigure demnitatea ființei umane în spațiul universal creat, definea dreptul ca fiind: „proporția unui lucru cu alt lucru. Această proporție are ca scop stabilirea egalității care este obiectul justiției”⁸. Același mare teolog și filosof, adept al concepțiilor raționaliste și naturaliste privind originea și sensurile dreptului, susținea că în căutarea justiției omul se servește de „dreapta rațiune”, care nu este altceva decât realizarea unei armonii existențiale. Dreapta rațiune este echilibru, iar ca echilibru este „prudență”. În concepția autorului, prudența readuce ființa umană la echilibru, deoarece este o dimensiune a firii naturale a acesteia și se constituie ca o contrapondere la libertatea absolută, înțeleasă ca libertinism juridic. Prudența limitează liberul arbitru și implică conștientizarea limitelor impuse de prezența altor oameni care au aceleași drepturi. Mai târziu, Hegel susținea că dreptul este legitim atunci când acesta asigură libertatea indivizilor, dar această libertate presupune înțelegerea rațiunii existenței sociale a omului și, implicit, a statului. Pentru Hegel, rațiunea este atemporală, este spiritul absolut care se materializează în existența societății și a statului. În concepția lui Georgio del Vecchio, care este un reprezentant de seamă al raționalismului juridic, ideile

neokantiene se constituie ca o reacție la pozitivismul și empirismul juridic. Autorul construiește o teorie a dreptului pornind de la un principiu aprioric, care se constituie ca limită și pe care se sprijină întreg edificiul juridic. Acest principiu fundamental este „*justiția*” care are ca esență starea naturală existențială a omului, transpusă în fenomenalitatea socială a acestuia. Giorgio del Vecchio face o analiză a concepției aristotelice despre justiție, criticând faptul că în teoria aristotelică apar diferite specii de justiție, care nu sunt deduse dintr-un singur principiu. „Ceea ce este esențial în orice specie de justiție este elementul de intersubiectivitate sau de corespondență în relațiunile dintre mai mulți indivizi, care se regăsește în ultima analiză, chiar și acolo unde nu se arată la prima înfățișare”⁹. Justiția, ca și concept aprioric al dreptului natural, implică o armonie, o congruență și o proporție anumită la care se referea și Leibnitz. Totodată, spunea marele jurist, „nu orice congruență sau corespondență realizează – în mod propriu – ideea de justiție, ci numai aceea care se verifică sau poate fi verificată în relațiunile dintre mai multe persoane; nu orice proporție între persoane, ci numai aceea care, după cuvintele lui Dante, este o *hominis ad hominem proportio*. Justiția, în înțeles propriu este principiu de coordonare între ființe subiective”¹⁰.

Prin urmare, dreptul natural îmbină în mod armonios dimensiunea ontologică a firii umane cu raționalitatea conceptelor apriorice. În consecință, este una dintre puținele teorii în care coexistă principiile raționale unele apriorice cu starea existențială naturală, am spune noi sensibilă, a existenței umane. Spre deosebire de filosofia kantiană, legitimitatea conceptelor raționale și a principiilor rațiunii pure în doctrina dreptului natural rezultă numai din legătura acestora cu dimensiunea naturală existențială a ființei umane. Iată de ce dreptul natural, prin însăși esența sa, este o concepție raționalistă, chiar apriorică asupra fenomenul juridic. În această scurtă argumentare, pentru importanța dreptului natural ca explicație și fundament al originii și sensului dreptului pozitiv remarcăm și contribuția marelui jurist și filosof român Mircea Djuvara, care analizează principiul justiției, component de bază al sistemului rațional aprioric al dreptului natural. Pentru ilustrul filosof, *justiția*, ca principiu, are o dimensiune transcendentă, în sensul că transcende sistemul normativ al dreptului pozitiv. Justiția poate să fie sau, după caz, să nu fie asigurată prin aplicarea dreptului. Dreptul, ca sistem de norme juridice, nu este întotdeauna echivalent cu principiul justiției. Mircea Djuvara a împărțit „caracteristicile justiției” în elemente raționale și elemente de fapt. Ca elemente raționale, el a sugerat: a) egalitatea părților; b) natura obiectivă (rațională) și logică a justiției; c) ideea de echitate, care stabilește un echilibru al intereselor; d) ideea de proporționalitate în

desfășurarea justiției¹¹. Desigur, referirile conceptuale la care am făcut trimitere și pe care le-am analizat pe scurt nu epuizează problematica extrem de interesantă a teoriilor jus-naturaliste și a dreptului natural. Considerăm că elaborările doctrinare în materie pot conduce la următoarele idei:

a) fenomenul juridic și implicit starea juridică a omului, legate indisolubil de starea sa socială, nu pot fi reduse numai la pozitivitatea legii. Altfel spus, sistemul normativ pozitiv nu poate fi considerat ca legitim prin el însuși, deoarece este relativ, temporar, supus voinței omului, a guvernanților, a determinărilor conjuncturale, iar libertățile pe care le generează poartă în conținutul lor, inevitabil și constrângerea, contingentul, condiționatul și determinarea exterioară voinței umane;

b) dreptul natural reprezintă transpunerea în concepte și categorii metafizice și juridice a stării naturale și raționale a omului, a firii sale etern bune, așa cum a fost creată de Dumnezeu. Raționalitatea dreptului natural rezidă în însăși rațiunile existențiale ale omului, rațiuni eterne pe care divinitatea le-a transpus în existența concretă a ființei umane;

c) sistemul pozitiv normativ al dreptului își are legitimitatea nu în propria sa construcție și nici măsur în principiile formale construite ale unei legi fundamentale, ci în principiile transcendente, metafizice al dreptului natural. Corespondența dintre rațiunile interne ale legii pozitive, iar pe de altă parte raționalitatea valorilor morale și juridice ale dreptului natural se constituie, ca și criteriu al legitimității normelor pozitive;

d) sub aspect teoretic, dreptul natural cuprinde concepte și categorii ale rațiunii pure cu caracter aprioric și, prin urmare, atemporale, dar care cuprind în sine întreaga existență naturală a omului.

e) legătura dintre starea naturală și starea socială a omului, de multe ori privită mai ales în *Teoria contractului social* printr-o relație de opoziție, este bine marcată de teoria dreptului natural, pentru care starea naturală a omului poate fi regăsită în întregime în fenomenalitatea sa socială; mai mult decât atât constituie însăși baza rațională pe care se construiește întreaga structură socială pe care omul nu o poate refuza și care, de asemenea, constituie esența sa. Altfel spus, starea socială a omului este o expresie a stării sale naturale, deoarece implică raporturi între persoane libere fără de care conștiința de sine ar duce la o existență însingurată, închisă într-un egoism absolut, contrară stării firești naturale și raționale a omului.

f) conceptele și categoriile dreptului natural pot avea și o formă concret juridică care exprimă, așa cum vom încerca să arătăm mai jos, unitatea și atemporalitatea dreptului. O astfel de formă, contrară relativismului și istorismului specific pozitivismului juridic, este

materializată în ceea ce de regulă se consideră a fi drepturile naturale ale omului imuabile și intangibile, dar care pot fi exprimate în concepte și categorii juridice și consacrate în instrumente juridice.

g) în mod obișnuit, teoreticienii și adepții dreptului natural, mai ales în contextul iluminismului filosofic specific secolelor XVIII-XIX, au marcat și o separare, după părerea noastră nejustificată, a omului de Dumnezeu. Separând omul de divinitate, teoreticienii dreptului natural au așezat ca centru al preocupărilor teoretice ființa umană, făcând astfel din aceasta unica sursă a dreptului. Alături de alți autori, avem în vedere în mod deosebit opera de excepție a Părintelui profesor univ. dr. Dumitru Stăniloae și considerăm că raționalitatea dreptului natural este dată de rațiunile divine, așa cum au fost ele conferite omului prin creație. În caz contrar, dreptul natural ar rămâne la un raționalism pur și steril, lipsit de deschiderea care să înfrângă orice formă a izolării omului și ar însemna reducerea omului la stadiul de individ, așa cum de multe ori se întâmplă prin norma pozitivă edictată de stat și implicit la situarea omului în constrângerile firești ale determinismului temporar și material în care în mod inevitabil rațiunea umană considerată în limitele ei există și se manifestă.

h. Dreptul natural este singurul care poate întemeia și explica unitatea și atemporalitatea dreptului, prin raportările la valorile etern umane, în primul rând: *demnitatea, libertatea, egalitatea și identitatea de ființă*, toate purtând pecetea rațiunilor divine create, sădite în om, singura ființă care poartă chipul lui Dumnezeu și este chemată să dobândească asemănarea cu Dumnezeu.

2. Paradigme ale unității și atemporalității dreptului. Există ceea ce juriștii numesc instrumente ale dreptului, altfel spus expresii pozitive ale raționalității dreptului natural prin care valorile raționale și morale ale ființei umane, considerate în permanența lor ontologică, se regăsesc. Noi le considerăm *paradigme ale dreptului*. În cele ce urmează, dorim să concretizăm această realitate prin câteva succinte referi la ceea ce teoreticienii numesc „drepturile omului”, drepturi care nu se suprapun întrutotul în sfera „drepturilor cetățeanului” sau a drepturilor constituționale fundamentale. Drepturile omului sunt imuabile și intangibile și au la bază categorii și concepte apriorice ale dreptului natural și mai ales nu depind de consacrarea lor prin legea scrisă, fie ea și Constituția. Drepturile omului, în esență drepturile naturale, necesită existența unei anumite concepții raționale al cărei principiu de bază reprezintă identitatea existențială a omului indiferent de aspectul concret, conferită de determinismul social, istoric, politic, cultural, etnic, religios. Primul principiu al unei astfel de raționalități îl reprezintă *egalitatea tuturor oamenilor*. Nu este vorba de egalitatea în fața legii la care se referă dreptul pozitiv,

ci egalitatea oamenilor considerată din punct de vedere al identității naturale de ființă a acestora, și prin „*demnitatea*” întotdeauna aceeași, invariabilă a ființei umane, indiferent de contextul istoric, social, politic în care există. Spunea Parintele Arsenie Papacioc referindu-se la demnitatea neprețuită a ființei umane că: „omul valorează cât valorează Hristos după trup”. Omul, indiferent de statutul său politic, de gradul de cultură sau civilizație, de rasă sau religie, este considerat a fi pretutindeni același, fără deosebire de formele concrete de manifestare ale existenței. Remarcăm în această privință rădăcinile adânci ale unei astfel de concepții asupra egalității, respectiv *principiul identității* tuturor oamenilor care este comun atât în doctrina creștină ortodoxă, cât și, spunem noi, pentru dreptul natural. Conform doctrinei creștine, originea și sfârșitul fiind comune tuturor, toți oamenii participă în mod egal la demnitatea pe care acesta o întemeiază: este vorba despre afirmarea egalității tuturor oamenilor, înzestrați cu aceeași demnitate, așa cum a formulat-o și Sfântul Apostol Pavel în epistola către Galateni (III, 28): „Nu mai este iudeu, nici elin, nu mai este nici rob, nici liber”¹².

Principiul egalității în această formă pe care am expus-o reprezintă esența concretizării teoriei dreptului natural în ceea ce numim drepturile omului. Dreptul natural domină astfel proclamările solemne și sistematice ale unor importante instrumente politice și juridice elaborate în perioada contemporană. Astfel, Declarația dreptului din Virginia din 12 iunie 1776, afirmă că: „Toți oamenii sunt, prin natura lor, liberi și independenți. În preambulul Declarației de Independență a Statelor Unite ale Americii din 4 iulie 1776 se proclamă că: „Toți oamenii au fost creați egali; ei sunt înzestrați de Creator cu anumite drepturi inalienabile”. *Față de înaintași, astăzi se constată o rezervă sau chiar o reținere tot mai accentuată de a face referire la sacru la Dumnezeu în Constituție și în legi, preferându-se profanul contingent și aflat exclusiv la măsurile finite și determinate material și temporar ale omului.* „Declarația Franceză a Drepturilor Omului și Cetățeanului” din 26 august 1789 are ca obiect expunerea „drepturilor naturale, inalienabile și sacre ale omului”. Acest document recunoaște că natura umană fiind identică în cazul tuturor oamenilor, aceștia beneficiază fără deosebire de drepturile care decurg din specificul naturii umane. Egalitatea concepută ca identitate existențială întru deminate, altfel spus egalitate ontologică și nu juridică, este primul principiu rațional, am spune noi aprioric, al oricărei construcții privind drepturile naturale ale oamenilor. „Declarația Universală a Drepturilor Omului”, adoptată de Organizația Națiunilor Unite la data de 10 decembrie 1948, este un instrument mai mult decât juridic, dar, din nefericire aproape ignorat de practicieni și politicieni în preocuparea acestora excesivă spre pozitivismul juridic impus de era

globalizării, eră care este opusă unității și armoniei și duce inevitabil la o diversitate uniformă așezată sub o falsă și efemeră formă care se dorește a fi unitară. Este un document important care, în opinia noastră, reprezintă consacrarea contemporană în plan juridic cea mai pregnantă a dreptului natural. Preambulul acestui instrument juridic consacră „unitatea familiei umane” și proclamă în primul articol că „toate ființele umane se nasc libere și egale în demnitate și drepturi”. Subliniem încă o dată că se consacră egalitatea ontologică a ființelor umane purtătoare în sine a rațiunilor create divine și nu egalitatea formal-juridică în fața legii. Drepturile omului, enunțate în instrumentul juridic mai sus menționat, fac trimitere la identitatea universală a persoanei umane și, prin aceasta, au o valoare care transcende politicul, relativismul și istorismul specific legii pozitive. Este vorba de identitatea de ființă a omului care nu exclude, ci dimpotrivă implică și explică diversitatea existențială, fără de care nu se poate concepe unitatea. După modelul Trinitar, omul este unic în ființă, dar divers prin ipostasul său. Numai astfel poate exista libertatea și nu într-o uniformitate generalizantă, așa cum actuala eră a globalizării încearcă să o impună.

Unitatea și atemporalitatea, ca rațiune a ființei umane, așa cum este înțeleasă de teologia creștin ortodoxă, reprezintă fundamentul permanenței dreptului omului și, prin aceasta, existența unui segment al stării juridice a omului care transcende determinismul temporar și cauzal și relativ al fenomenologiei juridice. Este remarcabil faptul că în multe din instrumentele juridice internaționale în materie, drepturile omului apar ca „recunoașteri” sau ceea ce este aproape același lucru ca „declarații” de drepturi. Dacă formularea drepturilor este contingentă și depinde de decizii politice, fiind, din această cauză, în continuă evoluție, înseamnă că ea nu este o activitate de creare, ci de recunoaștere a „dreptului de a fi om”, valoare permanentă și anterioară oricărui act politic. Noțiunea de drepturi ale omului transcende recunoașterea prin intermediul normelor pozitive. Legitimitatea normelor pozitive există în măsura în care nu creează drepturile omului, ci le recunoaște, transpunându-le în categorii juridice, conferindu-le și un regim de protecție adecvat. În acest sens, Declarația Universală a Drepturilor Omului, la care am făcut referire, proclamă în preambul „recunoașterea demnității inerente tuturor membrilor familiilor umane și a drepturilor lor egale și inalienabile.” Acesta este fundamentul libertății, al dreptății și al păcii în lume.

Rațiunile acestui document, regăsite în întreaga filosofie a dreptului natural, așază, pe primul plan, omul, iar statul și societatea sunt existențe subsidiare care își găsesc legitimitatea numai în măsura în care garantează pentru om realizarea ființei sale rațional –

naturale. Unii autori consideră că Declarația Universală a Drepturilor Omului are prin aceasta un caracter individualist, datorită rolului redus acordat societății față de persoana umană. În opinia noastră, acest instrument internațional exprimă din plin sociabilitatea omului, dar ca *persoană spirituală și liberă* prin care se determină însăși configurația statului și societății. Spunea în acest sens Părintele prof. dr. Dumitru Stăniloae că „nu omul este pentru natură, ci natura este pentru om”. Este deosebit de interesant formularea din art. 29 alin. 1 din acest important document potrivit căruia „*individul are îndatoriri numai față de comunitatea în care este posibilă dezvoltarea liberă și deplină a personalității sale*.” Aceste modeste considerații vor a se constitui ca un început pentru o pledoarie mai amplă în ceea ce privește originea, sensurile și finalitatea naturală a legii pozitive, care în sens pragmatic ar însemna recurgerea la valorile rațional-morale ale dreptului natural; în primul rând, principiul egalității, al identității și al demnității ființei umane în raport cu orice act de justiție, valori atât de puțin consacrate și dezvoltate în diferitele forme normative ale pozitivismului juridic, actual, civil sau penal. Nu dorim să insistăm asupra acestui aspect, dar remarcăm că actualele Coduri penale, instrumente juridice extrem de importante pentru libertatea omului, nu cuprind aproape nimic din ceea ce înseamnă valorile eterne, atemporale, exprimate de teoria dreptului natural.

Note:

¹A se vedea pentru dezvoltări *Istoria Filosofiei moderne. Perioada contemporană*, Vol. III, București, 1938, pp.158-159.

²A se vedea pentru dezvoltări, Nicolae Popa, Ion Dogaru, Gheorghe Dănișor, Dan Claudiu Dănișor, *Filosofia Dreptului. Marile Curente*, Editura All Beck, București, 2002, p.103; *Istoria Filozofiei Moderne*, pp.162-165.

³Hugo Grotius, *Despre Dreptul Războiului și al Păcii*, Editura Științifică București, 1968, p.84.

⁴Nicolae Popa, ș.a, *op.cit.*, pp.108-114.

⁵Montesquieu, *Despre Spiritul Legilor*, Editura Științifică București, 1964, p.11.

⁶*Ibidem*, p.17.

⁷*Ibidem*, p.203.

⁸A se vedea pentru dezvoltări Marius Andreescu, *Principiul Proportionalității în Dreptul Constituțional*, Editura C.H. Beck, București, pp. 22-23.

⁹Georgio del Vecchio, *Justiția*, Editura Cartea Românească București, 1936, p. 64.

¹⁰*Ibidem*, p. 33.

¹¹Pentru dezvoltări a se vedea Mircea Djuvara, *Teoria Generală a Dreptului.*, *Drept rațional, izvoare și drept pozitiv*, Editura All Beck, București 1998, p. 268; Marius Andreescu, *op. cit.*, p. 31.

¹²Pentru dezvoltări a se vedea Frederic Sudre, *Drept European și Internațional al Drepturilor Omului*, Editura Polirom, București, 2006, pp.45-49.

Orașul natal Pitești pe timpul vieții mareșalului Ion/Ioan Antonescu (1882-1946)

prof. univ. dr. Petre POPA

Abstract: The author, Petre Popa, a university teacher from Pitești, describes in his article a few details concerning the evolution of the city of Pitești during the life of the Romanian general and ruler of the country during the Second World War, Ion/Ioan Antonescu. He was born in 1882 in Pitești and in his entire life he never neglected his place of birth. This study creates a very interesting parallel between the life of Ion/Ioan Antonescu and the evolution of his place of origin.

Key words: Ion/Ioan Antonescu, Pitești, World Wars, memory and history

Afirmarea personalităților originare din anumite locuri ancestrale și denumirea așezărilor natale se interferează, necondiționat, milenar. Bunăoară, respectând cronologia acceptată universalist, atunci când, în antichitate, logografii eleni îl nominalizau pe cărturarul Hecateu (c.540 – 470 î. Hr.), aminteau, obligatoriu, polisul grec Milet, dezvoltând, prin urmare, obârșia personalității cunoscute¹. Devenind frecventă, practica s-a extins pe timpul secolelor feudalității clasice, blazonul nobiliar, uneori dinastic, asociindu-se arealului nașterii, așa cum este cazul cruciatului Jean Joinville (1224 – 1317), din Heute-Marne, arondismentul Wassy, consilier al regelui francez Ludovic IX cel Sfânt (1226 – 1270)². Probatoriu, apartenența la o geografie bine definită sporește după unificarea statală, formarea națiunilor moderne, constituirea și extinderea sistemului colonial. Din atare unghi de vedere, arhetip rămâne simbioza, până la identificare, dintre orașelul Ajaccio (Corsica) și Napoleon Bonaparte (1769 -1821), ajuns împărat al Franței (1804 – 1814/1815)³. Așadar, pentru perioada invocată, personalități marcante, ori simpli cetățeni, continuă să folosească, manierist, pseudonime sau cognomene, interferând antecesorii, toponimii, genealogii, stări sufletești, evenimente, calități fizice. Din spațiul autohton, redăm două exemple, acceptate european. Astfel, renumitul agronom moldovean, format sub egida școlii franceze, primul nostru șanpanist, revoluționar în București (1848), expert otoman (1849-1857), înalt funcționar al principelui Alexandru Ioan Cuza (1820- 1873), a preferat alcătuirea unui nume compus, respectiv Ion Ionescu de la Brad (1818-1891), sat ce rezzonează, distinct, etape ale afirmării și veșniciei sale⁴. Totodată, literatura profilului vorbește, pasager, despre marele proprietar funciar, publicist, colecționar și critic de artă, Alexandru C. Bogdan - Pitești (1870-1922), care a păstrat atare adagiul inclusiv pe timpul călătoriilor externe⁵.

Contemporan, obligativitatea numelor de familie și prenumelor este reglementată prin coduri civile, adoptate în marea majoritate a țărilor lumii, decizii revizuite, fundamental, după 11 septembrie 2001,

când Statele Unite ale Americii suportau atacuri teroriste fără precedent. De atunci, istoriografic, omenirea parcurge ceea ce teoreticienii numesc, pragmatic și convențional, *actualitatea*, ori *ultracontemporaneitatea*. Contextul impune, pe fundalul libertății circulației persoanelor, dar și al comiterii unor acte virulente nihiliste, respectarea anumitor reguli internaționale, care favorizează, clasic ori virtual, indentificări colective sau individuale, dinimându-se, astfel, gradul de pericolozitate terestră, navală, aeriană. Evaluând titlul acestui eseu, documentele oficiale nu relevă, cu privire la Ion/Ioan Antonescu, indicii complementare nominalizării cunoscute, deși, adăugarea cuvintelor Pitești sau Argeș putea deveni un adevărat simbol istoric. Obișnuită este, prin urmare, folosirea prenumelui Ion, cu toate că actele materiale din 1882, îl grafiază Ioan. Reproducem arhivistic: „No. 133 Iunie 3. Din anulu una mie optsute optzeci și doi luna Iunie ziua trei orele unu după amiază. Act de naștere alui Ioan, de secul bărbătescu, născutu eri la orele două ziua în orașulu Pitești la locuința părinților săi cu No (2) din strada Zmeuri. Coloaria Neagră, fiu D lui Locotinent Ion Antonescu, de ani două zeci și nouă, de religiuone ortodoxă română, de profesiune militar domiciliat în acest orașu și al soții acestuia Chiriachița de ani două zeci și unu după declarația făcută de tatăl care neau înfățișat copilu. I martore Locotinent G. Chicosu de ani 29, militar, al II martore Ghiță Dobrian de ani 49 proprietar domiciliati în Pitești, care au subscris acest act după ce lisa citit împreună cu noi și cu Declarantele. Constatat după lege la casa părinților de noi Anton Oncescu ajutore de primar delegat cu actele civile din Pitești. Declarante (semnătura Locot. I. Antonescu); martorii (semnături Locot. G. Chicosu și G. Dobrian); Oficiier (semnătura A. Oncescu) ”⁶.

În continuare, vom evidenția, decenal, aspecte definitorii vieții și preocupărilor acestei personalități, fără inducerea unor conotații politice actuale. Riguros prin descendență familială, educație militară, responsabilitate publică și morală creștină, Ion/Ioan

Antonescu nu s-a dezis niciodată de locurile natale. Din contră, așa cum reliefează surse credibile, apartenența la acest perimetru îl onora, iar dacă vremurile erau favorabile, contribuția personală, ori a structurilor comandate, la realizarea anumitor proiecte, specifice orașului Pitești, au fost vizibile. Atitudini asemănătoare exprimasera și alți demnitari români, născuți în reședința Argeșului (secolul XIX), precum Dumitru C. Brătianu (1818-1892), Ion C. Brătianu (1821-1891), Armand Călinescu (1893-1939)⁷. Panoplia urbană, suprapusă ascensiunii și diminuării rolului jucat de Ion/Ioan

Antonescu, în realitatea românească, este configurativă. Spre exemplu, atunci când la 2 iunie 1882 s-a născut viitorul mareșal, în Pitești exista, după 1 februarie 1877, Regimentul Nr. 4 Dorobanți Argeș, care participase, glorios, pe câmpurile de luptă ale Războiului Independenței. Peste ceva timp (1933-1937), regimentul amintit, integrat Diviziei a 3-a Infanterie, cu sediul în reședința Argeșului, se va afla, prin interconexiune specifică, sub comanda generalului de brigadă, Ion Antonescu, iar la 22 iunie 1941, din *Ordinul Conducătorului Statului*, trecea Prutul, apoi Nistrul (2 august 1941), integrându-se eforturilor specifice *Războiului Sfânt*, pentru eliberarea Basarabiei, Bucovinei de Nord și

Ținutului Herța (Frontul de Est)⁸.

Cronica urbană notifică, în 1882, totodată, reperele: 11058 de locuitori catagrafiați; deschiderea Școlii de Meserii, astăzi Colegiul Tehnic Armand Călinescu; înființarea Filialei Argeș a Societății Carpați, având ca obiectiv diversificarea preocupărilor pentru unirea tuturor românilor; stabilirea sediului Circumscripției Școlare a județelor Argeș și Vâlcea la Pitești, revizor ministerial, tânărul dramaturg, Ion Luca Caragiale (1852-1912); legalizarea Societății Cooperative a Meseriașilor Români din localitate⁹. În 1892, elevul Ion/Ioan Antonescu avea zece ani. Orașul Pitești contabiliza, prin comparație cu etapa precedentă, câteva realizări notabile: trei școli primare pentru băieți; trei școli primare pentru fete; stabilirea traseului căii ferate spre Curtea de Argeș (artera Pitești - București se inaugurase în 1872); permanentizarea programelor Filialei Ligii Culturale din România; redimensionarea, distinctă, a Bateriei Pompierilor, detașată de artilerie, prin **Ordinul General Nr. 3149**; înființarea Spitalului Civil, având 15 paturi (**Decizia Consiliului Comunal**, din 1 aprilie 1892)¹⁰. Peste un alt deceniu, în 1902, Ion/Ioan Antonescu împlinea, așadar, douăzeci de ani! Urmase școlile militare, consemnate biografic, iar instituțiile specializate vor contribui, decisiv, la pregătirea superioară a tânărului ofițer. Aflat, periodic, pe locurile natale, l-au interesat, desigur, noutățile urbane. Orașul aborda secolul XX cu: 15 669 de locuitori; nouă fabrici (180 CP, 129 de lucrători permanenți, 555 000 de lei valoarea mașinilor inventariate); 245 de mici ateliere (850 de lucrători); un edificiu reprezentativ pentru Prefectura Argeș (arhitect, Dumitru Maimarolu); grădină publică, în zona centrală, amenajată prin demolarea Schitului Buliga (ministrul Cultelor și Instrucțiunii Naționale, Tache/Dumitru Ionescu); bulevard axial (care unea gara Pitești Sud cu perimetrul central)¹¹. Apoi, la treizeci de ani (1912) era deja locotenent (1911), iar gradul de căpitan îl primea în 1913, pe timpul campaniilor balcanice. Revenind câteva zile acasă, Ion/Ioan Antonescu s-a bucurat, cu toată certitudinea, pentru existența, la Pitești, a Monumentului Independenței, dedicat eroilor din 1877-1878, terminat în 1907, inițiativa aparținând Societății Veteranilor de Război *Coroana de Oțel Grade Inferioare* (1906). Avea posibilitatea să vizioneze pelicule ce rulau pe ecranele cinematografelelor Cino, Oituz, Secărescu, ori să se pronunțe asupra **Memoriului privind sistematizarea reședinței Argeșului** (10 decembrie 1910), autor, inginerul Heinrich W. Schmidt, document transmis Consiliului Tehnic Superior București (28 ianuarie 1911)¹².

Familia Ion și Chiriachița Antonescu s-a aflat, fără îndoială, printre donatorii care subscriau,

financiar, pentru introducerea iluminatului electric, noutate decisă de forul administrativ local (28 aprilie 1911), după modelul altor orașe provinciale¹³, și construirea Teatrului Comunal, finalizat în 1914, numit acum *Alexandru Davila*¹⁴. Special, anul 1912, evocat mai sus adăuga istoriei urbane din Pitești, câteva direcționări favorabile: primul pod din beton armat peste râul Doamnei; înființarea Societății Anonime de Electricitate; inaugurarea clădirilor *Banca Populară și Banca Trivalea*; diversificarea preocupărilor Filialei Ligii Culturale, dedicate unirii Transilvaniei cu Vechiul Regat; demonstrația împotriva războaielor balcanice (7 octombrie 1912), desfășurată concomitent cu acțiunile din alte 16 orașe ale României¹⁵. Tot atunci, Recesământul general, datat, 19 decembrie 1912, preciza, pentru Pitești: 519 ha suprafață; 2 552 de clădiri; 30 de fabrici și ateliere mai mari; trei cinematografe; un teatru în construcție; 19 722 de locuitori stabili¹⁶.

Aplicând criteriul ritmicității decenale, stabilit aprioric, precizăm faptul că, în 1922, Ion/Ioan Antonescu a sărbătorit patruzeci de ani. Era, practic, un bilanț al maturizării militare! Participarea României la Primul Război Mondial (1916 – 1918) îl propulsase, după cum s-a scris deseori, pe traiectorii concludente. Bunăoară, la 1 noiembrie 1916, primește gradul de maior, iar peste câteva luni (1 septembrie 1917), ajunge locotenent-colonel¹⁷. Decident în mai multe evenimente specifice acestei conflagrații, era îngrijorat pentru bombardarea orașului Pitești de către avioane germane (9 noiembrie 1916); ocuparea, fără rezistență, a localității, prin ofensiva trupelor Puterilor Centrale (16 noiembrie 1916); refugiul unor concetățeni spre zonele de peste Milcov¹⁸. Strategia, fixată ulterior, contopea și ideile sale, unele convergente așezării natale: retragerea unităților militare din perimetrul Argeș-Muscel, în Moldova; participarea acestora la bătălia de la Mărăști (24 iulie – 1 august 1917), victorie obținută sub comanda generalului Alexandru Averescu (1859-1938), devenit apoi mareșal; relocarea Regimentului Nr. 4 Dorobanți Argeș dincolo de Prut, în Basarabia (24 februarie – 24 aprilie/ 7 mai 1918), pentru asigurarea ordinii pe timpul adoptării Hotărârii Sfatului Țării, privind unirea cu Statul Român (27 martie/9 aprilie 1918); aprobarea actului final, emis de Congresul General din Bucovina, care consemna Decizia Consiliului Național Român, referitoare la unirea cu Vechiul Regat (15/28 noiembrie 1918); susținerea amplelor acțiuni favorabile organizării și succesului, în Transilvania, a Marii Adunări plebiscitare unioniste de la Alba Iulia (18 noiembrie/1 decembrie 1918)¹⁹. Istoria orașului Pitești suprapune anului 1922, intrinsec, câteva momente apreciate, nemijlocit, de Ion/Ioan

Antonescu, onorat, din aprilie 1920, cu gradul de colonel²⁰. Prevalează: sfințirea cimitirului eroilor căzuți la datorie pe timpul Primului Război Mondial (9 iunie 1920)²¹; așezarea pietrei fundamentale a clădirii Școlii Normale de Învățători, aflate pe terenul oferit, ministerial, prin Ordinul Nr. 4212 din 1 martie 1922 (25 hectare), astăzi, campusul universitar *Gheorghe Doja*²²; inaugurarea Complexului comercial *Hala Mare* (22 mai)²³; deplasarea unor subunități, din Garnizoana Pitești, cu drapele de luptă, la Alba Iulia, pentru festivitățile încoronării regelui Ferdinand și a reginei Maria ca monarhi ai României Mari (15 octombrie 1922)²⁴.

La 2 iunie 1932, Ion/Ioan Antonescu a celebrat cincizeci de ani, vârstă propice deciziilor cardinale oricărei personalități. Cu puțin timp înainte (10 mai 1931), ofițerului superior, născut, așadar, în Pitești, i se acordase, prin decret regal, gradul de general de brigadă. Retrospectiv, deceniul 1922-1932 se dovedise benefic: atașat militar al României la Paris (1923 – 1924) și Londra (1924-1926); implicare în multiple activități guvernamentale interne; adoptarea unor decizii cu aplicabilitate pe termen lung²⁵. Din Pitești, parveneau vești originale: concertele compozitorului și dirijorului George Enescu (20 februarie, respectiv 29 noiembrie 1932); protocolul militar în cinstea principelui Japoniei, Naru Hika Kito, stația de cale ferată Sud (2 aprilie 1924); consemnarea localității în **Dictionnaires Encyclopédiques Généraux** (Paris, 1 august 1925), având 20 000 de locuitori; inaugurarea *Porții eroilor* (26 septembrie 1926); depunerea jurământului de credință al unităților militare față de regele Carol II (8 iunie 1930)²⁶.

Următorul deceniu (1932-1942), la finalul căruia Ion/Ioan Antonescu va marca solemnitatea celor șaiszeci de ani, a fost o etapă specială în viața și preocupările demnitarului. Consemnăm, distinct, calitatea de comandant al Diviziei a 3-a Infanterie Pitești (15 august 1933 – 1 noiembrie 1937) exercitată, temporar, concomitent cu funcția de Șef al Marelui Stat Major (1 decembrie 1933 – 11 decembrie 1934)²⁷. Prezența cotidiană în reședința Argeșului, timp de cinci ani (1933-1937), i-a conferit posibilitatea generalului de brigadă, Ion/Ioan Antonescu, să revină, așadar, acasă. Aici, unde văzuse lumina zilei (2 iunie 1882), evocând amintiri, împreună cu generații din care făcea parte, a constatat, în mod direct potențialul economic al urbei; realizările administrației; sporurile și structura demografică; nivelul pregătirii militarilor marii unități; configurația sistemului școlar, religios, cultural; spectrul politic zonal. Sediul Comandamentului Diviziei se afla pe platoul Regimentului 6 Artilerie Pitești, îndeplinind și responsabilitățile Garnizoanei Militare din reședința

Argeşului (strada Trivale). Intrau în subordine Regimentul Nr. 4 Dorobanţi, Regimentul 6 Artilerie,

Regimentul 1 Vânători Principele Ferdinand, Escadronul Regimentului Călăraşi, Compania de Jandarmi; Cercul de Recrutare, Manutanţa, Comenduirea Pieţii, Cercul Militar, Compania de Pompieri. Primul colaborator al generalului era considerat comandamentul Brigăzii a 3-a, cu sediul la Regimentul Nr. 4 Dorobanţi²⁸. Participarea generalului la viaţa Comunei este notorie. Aşa, de exemplu, pe timpul cât a comandat divizia amintită, din iniţiativa sa şi a ofiţerilor Regimentului 1 Vânători se realizează Ştrandul Negru Vodă (vara anului 1936)²⁹. Concludentă este scrisoarea adresată Primăriei Piteşti (26 iunie 1936), prin care, Divizia a 3-a se oferă, sub comanda generalului Ion/Ioan Antonescu, să contribuie, efectiv, la amenajarea, în Zăvoi, a unui stadion, precum şi a dotărilor adecvate pentru canotaj, patinaj, tras cu arc.

Reproducem, arhivistice, acest document : „No.3631.1936 luna Iunie ziua 26. Divizia a 3-a către Primăria Oraşului Piteşti. Am onoare a vă face cunoscut că în baza Regulamentului Legal pentru Pregătirea Premilitară, publicat în Monitorul Oficial no. 32 din 7.11.1935, Garnizoana Piteşti a luat, în anul 1935, iniţiativa organizării unui stadion care să dea putinţă atât tineretului cât şi populaţiunii de toate vârstele şi de toate clasele să practice igiena şi sporturile în aer liber. În acest scop, s-a propus Zăvoiu de pe malul Argeşului, unde cu ajutorul Primăriei Piteşti s-au realizat, într-o campanie de lucru, numeroase amenajări şi lucrări, care s-au pus la dispoziţia publicului şi unde, cu o intrare minimă, a putut găsi parte din elementele unei bune recreaţiuni şi sport. Planul de organizare al acestui stadion este însă departe de a fi realizat şi deci necesită încă una sau două campanii de lucru, la care trebuie să contribuie atât armata cu munca, cât şi Comuna cu capitalul necesar. Lucrările importante ce trebuiesc executate în campania acestui an sunt: stadionul, al cărui plan este făcut şi pentru amenajarea căruia O.N.E.F. (Oficiul naţional de Educaţie Fizică, înfiinţat la 17 iunie 1923, n.a.) a dat toate instrucţiunile necesare, pe teren; locul de tir; lacul pentru canotaj şi patinaj. Pentru realizarea acestor lucrări, este nevoie de o bună administrare a sumelor realizate ca venit din intrările ce se vor plăti zilnic de public şi din serbările ce se vor organiza pe acest stadion, sume ce se vor întrebuinţa în întregime la lucrările ce trebuiesc executate. În acest scop, propun ca şi pentru anul acesta, administrarea stadionului să se facă tot de armată, ca în anul trecut, pentru a se putea continua cu profit la realizarea planului propus, utilizând atât capitalul recuperat de la ştrand şi

serbări pe timpul sezonului, cât şi sumele prevăzute de Comună în buget, punând la dispoziţie mâna de lucru necesară şi conducerea lucrărilor. În ceiace priveşte executarea tehnică a lucrărilor la stadion, Primăria este rugată a ne pune la dispoziţie personalul tehnic necesar, care lipseşte armatei. După terminarea lucrărilor, Garnizoana, mulţumită că şi-a făcut datoria către populaţie şi tineretul premilitar, le va preda Comunei, fără a revendica vreun merit şi fără a avea vreo pretenţiune la conducere şi la venituri. Comandantul Diviziei a 3-a, general I. Antonescu”³⁰. Documentul este ştampilat şi semnat olograf.

Participarea militarilor acestei divizii, la realizarea obiectivelor sportive, din actualul parc Argeş, s-a luat în calcul anterior, aşa cum precizează Jurnalul Primăriei Piteşti (15 mai 1935), unde punctul 4 consemna: „Se va obţine concursul hotărât de către Divizia a 3-a de Infanterie Piteşti prin domnul general I. Antonescu”³¹. Viitorul mareşal şi subordonaţii săi au contribuit, de asemenea, la trasarea şi amenajarea primului tronson din artera stradală spre terasa superioară a oraşului, numită, postbelic, 19 Noiembrie, apoi Bulevardul Eroilor. Monografic, sunt acţiuni favorizante sporirii gradului de urbanizare a reşedinţei Argeşului. Pe timpul conducerii Garnizoanei Piteşti (15 august 1933 – 1 noiembrie 1937), Ion / Ioan Antonescu va conlucra cu primarii Spiridon Emanoil, Constantin I. Rătescu, Cornel Zamfirescu, Romulus Teodorescu, Ion Naumescu, listaţi, succesiv, ori alfabetic, în volume specializate³². Ulterior acestei etape, deceniul 1932 – 1942 a presupus, pentru Ion/Ioan Antonescu, o ascensiune spectaculoasă: avansarea la gradul de general de divizie (25 decembrie 1937); încredinţarea conducerii statului şi a preşedinţiei Consiliului de Miniştri (6 septembrie 1940); primirea gradului imediat următor, general de corp de armată (16 septembrie 1940); asumarea responsabilităţii emiterii ordinului adresat unităţilor militare autohtone, aflate, deja, în puncte strategice bine definite, privind trecerea Prutului; România atacând, astfel, alături de trupe germane, Uniunea Sovietică (duminică, 22 iunie 1941); investirea cu titlu de mareşal al României, prin **Înaltul Decret** al regelui Mihai I (21 august 1941)³³. Cu toate acestea, sentimentele sale faţă de Garnizoana Piteşti şi Divizia a 3-a Infanterie au rămas intacte, fiind exprimate, deseori, public. Reevaluăm, în atare sens, conţinutul **Ordinului de zi Nr.1**, din 16 iulie 1941, când, noul comandant al mării unităţi argeşene, generalul Ilie Şteflea, le adresa ostaşilor săi, următoarele cuvinte: „ Domnul general Antonescu, Conducătorul Statului, a hotărât ca şi trupa din fosta Domniei Sale Divizie să ia parte

la Războiul Sfânt pentru dezrobirea Basarabiei și Bucovinei. Am fost lăsați să apărăm Capitala Țării, iar acum când pericolul unui atac în forță asupra Bucureștiului a fost înlăturat, domnul general Antonescu ne-a făcut cinstea de a ne trimite în primele linii de luptă. Să-i fim deci recunoscători pentru această deosebită cinste și să ne arătăm vrednici de ea, prin faptele de arme ce le vom săvârși în luptele cu inamicul cotropitor... Aveți o nestrămutată încredere în conducătorul tuturor românilor, domnul general Antonescu, care prin muncă fără odihnă, dragoste de popor și chibzuit a luat conducerea Țării, s-a scris în istoria neamului ca trimisul dumnezeirii și pentru a salva nația de la prăbușire și a-i reda drepturile și onoarea ce i se cuvine..."³⁴. Textul degajă imperativele momentului, cerința îndeplinirii misiunii, prelungită, atunci, până la 28 octombrie 1941.

Ultima parte a vieții și a demersurilor mareșalului Ion/ Ioan Antonescu suprapun etapa 2 iunie 1942–1 iunie 1946. La numai câteva zile de la consemnarea celor șaiszeci de ani (1882 – 1942), conducătorul statului român primește declarația de război a Statelor Unite ale Americii (6 iunie 1942)³⁵, iar ofensiva armatei noastre, în adâncimea teritoriilor răsăritene, dincolo de Nistru, până spre fluviile Volga și Don, cunoaște momente dramatice. Strategic, pregătește apărarea teritoriului național, deoarece înaintarea Armatei Roșii, comandată de la Moscova, era o realitate cu urmări previzibile. Inspecțiile pe Frontul de Est (1943 – 1944) l-au determinat să recheme, în dispozitiv, Divizia a 3-a Infanterie Pitești, pentru apărarea Moldovei (1 aprilie – 22 august 1944), despre care va aprecia (4 mai 1944): „...S-a luptat așa de bine în zilele de 26 – 29 aprilie 1944”³⁶. Eșecul campaniei militare pe Frontul de Est (1941 – 1944) și continuarea alianței cu Germania nazistă au precipitat evenimentele, care au devenit total nefavorabile mareșalului Ion/ Ioan Antonescu. Ca dovadă, arestarea în Palatul Regal din Capitală (23 august 1944); custodia și cercetarea sa pe teritoriul Federației Ruse; întocuirea **Procesului Marii Trădări Naționale** (București, 7–18 mai 1946), condamnarea la moarte, etichetat fiind criminal de război, sentința fiind pronunțată de Tribunalul Poporului; apoi execuția fostului Conducător al Statului Român (1 iunie 1946), au impresionat mulți cetățeni ai reședinței Argeșului³⁷. Cu deosebire, diverși participanți la operațiunile militare coordonate personal de Ion/ Ioan Antonescu vor exprima, tacit ori vocal, pe fundalul situației politice interne, schimbate radical comparativ cu perioada interbelică, surprinderea lor față de această *dinamică* națională, convergentă celei continentale și mondiale.

În anii evocați mai sus (1942 – 1946), reprezentând ultima perioadă din viața mareșalului Ion/ Ioan Antonescu, orașul Pitești, asemănător celorlalte așezări urbane autohtone, a contribuit, nemijlocit, prin potențialul militar, economic, cetățenesc, la eforturile de război și la inițiativa refacerii statului român. Astfel, în 1942–1943, ofițeri și soldați din Pitești, regăsiți în diverse structuri operative, participă la ofensiva de pe Frontul de Est, dincolo de Nistru ajungând pe aliniamentele de adâncime ale dispozitivelor Uniunii Sovietice (4 septembrie 1942–2 februarie 1943). Apoi, timp de câteva luni, până la 23 august 1944, alte contingente s-au repleat pentru apărarea teritoriului național. Dar, așa cum s-a precizat anterior, după victoriile Aliaților contra Axei, inclusiv unitățile militare din Pitești sunt trimise pe Frontul de Vest (23 august 1944–9 mai 1945), luptând, atunci, împreună cu foștii dușmani (Armata Roșie), împotriva foștilor camarazi (trupele germane).

Supraviețuitorii timpurilor, din reședința Argeșului, rememorează, acum, ultimele ordine emise de mareșalul Ion/ Ioan Antonescu, dar și primele dispoziții transmise din partea noilor guverne, conduse, succesiv, de generalul Constantin Sănătescu (august–decembrie 1944), generalul Nicolae Rădescu (decembrie 1944–februarie 1945), juristul Petru Groza (martie 1945–iunie 1952)³⁸. Documentar, opera bibliofilă, intitulată sugestiv, **Argeș. Cartea eroilor** (1984), nominalizează 81 de militari originari din Pitești, căzuți la datorie pe timpul celui de Al Doilea Război Mondial (1941 – 1945), eveniment traversat, sub maniere contradictorii, de Ion/ Ioan Antonescu³⁹. Concomitent cu asemenea detalii, oficialitățile din Pitești gestionează numeroase evenimente și fenomene locale, convergente anilor 1942 – 1946, dintre care, selectiv, amintim: înființarea unui spital de campanie în spațiile Liceului Comercial *Vintilă I.C. Brătianu* (1942), organizarea primelor economate (4 martie 1942); adoptarea sistemului de aprovizionare familială prin cartele (martie 1942), menținut până la 28 decembrie 1954; tatonarea spațiului aerian *Valea Argeșului*, prin raidul americanilor (120 de avioane), participantă la Operațiunea *Tidal Wave*, consemnată pe *Harta spațiului balcanic* (1 august 1943); aplicarea prevederilor comunicatului cu privire la ieșirea României din războiul împotriva Uniunii Sovietice, întoarcerea armelor contra Germaniei, înlăturarea guvernului, arestarea mareșalului Ion Antonescu (23 august 1944); primirea detașamentelor avansate ale trupelor aflate în ofensivă (31 august 1944); instalarea Comandamentului Militar Sovietic (1 octombrie 1944); plecarea pe Frontul Antihitlerist a Regimentului 6 Artilerie Pitești (5 octombrie 1944);

convocarea Consiliului Județean Argeș al Frontului Național Democrat (23 octombrie 1944); recepționarea comunicatului oficial, referitor la victoria aliaților împotriva Germaniei (9 mai 1945); dislocarea, la Pitești, a Diviziei Horia, Cloșca și Crișan (22 august 1945); celebrarea celor cinci ani de domnie a regelui Mihai I (6 septembrie 1945); înființarea Comitetului Orășenesc pentru aplicarea prevederilor **Convenției de Armistițiu** (20 noiembrie 1945); căderile abundente de zăpadă și virulența zilelor geroase (10-15 decembrie 1945); evocarea eroilor din inițiativa Regimentului 4 Infanterie, deplasat inclusiv la Cimitirul Evreiesc din localitate (30 mai 1946)⁴⁰. Pe timpul acestor direcționări urbane, primarii orașului Pitești au fost: locotenent-colonel Dan Constantinescu (1942 – 1943); locotenent-colonel Emil Poruțiu (1943-1944); profesorul Ion Steriopoli (1944-1945); colonelul în rezervă Constantin Athanasie (1944-1945); muncitorul Petre Năstăsescu (1945 – 1946)⁴¹. Așadar, timpurile suprapuse numelui și faptelor ofițerului superior de carieră Ion/Ioan Antonescu au îmbrăcat de-a lungul celor 64 de ani cât a trăit nuanțele alb sau negru! Indiferent, însă, de ipostazele traversate, rămâne fiul așezării urbane Pitești, una dintre personalitățile cunoscute ale Argeșului. Fundamentalist, oamenii locurilor nu l-au renegat niciodată!

Note:

¹Claude Auge, *Dictionnaires encyclopédiques généraux*, Librairie Larousse, Paris, 1925, p. 1433.

²Petre Popa, *Istoriografie universală premodernă. De la textele piramidelor antice la memoriile lui Cristofor Columb*, Editura Tipnaste, Pitești, 2001, p. 165.

³Pieter Geyl, **Napoleon pro și contra**, Editura Științifică, București, 1968, p. 533.

⁴Petre Popa, Ion Ionescu de la Brad. Enciclopedist român, Editura Enciclopedică, București, 2000, *passim*.

⁵*Enciclopedia Argeșului și Muscelului, I (A-C)*, Biblioteca Județeană Dinicu Golescu Argeș, Pitești, 2008 (variantă electronică).

⁶Arhivele Naționale, Direcția Județului Argeș, Colecția de Stare Civilă, Registrul 38 (1880 – 1882), document preluat din Teodor Mavrodin, *Mareșalul Antonescu întemnițat la Moscova*, Editura Carminis, Pitești, 1998.

⁷Petre Popa, Paul Dicu, Silvestru Voinescu, *Istoria municipiului Pitești*, Editura Academiei Republicii Populare Române, București, 1988, pp. 131, 225.

⁸Cornel Carp, Petrișor Florea, Vasilica Manea, Cornel Tucă (coord.), *Istoricul Regimentului 4 Dorobanți Argeș (1877-1946)*, Editura Pământul, Pitești, 2008, pp. 10, 13-25, 85-98.

⁹Petre Popa (în colaborare), *Pitești 600. Memento. Istorie. Economie. Cultură. Urbanism*, Tipografia Argeș, Pitești, 1983, p. 54.

¹⁰Petre Popa (în colaborare), *Pitești 620. Memento. Istorie. Economie. Cultură. Urbanism*, Ediția a II-a, Editura Paralela 45, Pitești, 2008, pp. 90 – 91.

¹¹Teodor Mavrodin, *Istoria Primăriei Pitești*, Editura Pământul, Pitești, 1966, pp. 149, 152, 157.

¹²*Ibidem*, pp. 163 – 166.

¹³Constantin Florea, *Întreprinderea de Rețele Electrice Pitești*, Tipografia Argeș, Pitești, 1972, pp. 9-16.

¹⁴Dumitru Căpitanu, *Teatrul Alexandru Davila Pitești. Douăzeci de ani de activitate*, Întreprinderea Poligrafică 13 Decembrie 1918, București, 1969, p. 11.

¹⁵Petre Popa (în colaborare), *Pitești 620. Memento.....*, pp. 108-111.

¹⁶Christian Staicovici, Petre Iconomu, *Statistica anuală a României, II, 1912*, București, 1913, p. 3.

¹⁷Josif Constantin Drăgan (coordonator), *Antonescu. Mareșalul României și războaiele de reîntregire*, Centrul de Cercetări Istorice Veneția (Italia), Fundația Europeană Drăgan, Combinatul Poligrafic, București, 1991, p. 564.

¹⁸Petre Popa, Paul Dicu, Silvestru Voinescu, *Istoria municipiului Pitești*, Editura Academiei Republicii Populare Române, București, 1988, p. 179.

¹⁹Cornel Carp ș.a., *op.cit.*, p. 35-76.

²⁰Josif Constantin Drăgan (coord.), *op.cit.*, p. 565.

²¹Silvia Popescu, Marin Drăgușin, Silviu Buburuzan, *Tărâmul tăcerii. Cimitirul Stântul Gheorghe din Pitești*, Editura Dosoftei, Iași, 2008, p. 224.

²²Ion M. Dinu, *Monografia Școlii Normale și a Liceului Alexandru Odobescu Pitești. 1919 - 1969*, Tipografia Argeș, Pitești, 1969, p. 16.

²³Petre Popa (în colaborare), *Pitești 620. Memento....*, p. 126 și următoarele.

²⁴Cornel Carp ș.a., *op. cit.*, p. 79.

²⁵Josif Constantin Drăgan (coord.), *op.cit.*, p. 566.

²⁶Cornel Carp ș.a., *op.cit.*, p. 231.

²⁷Josif Constantin Drăgan (coord.), *op.cit.*, pp. 566-568.

²⁸Vlad Furtună, *Anuarul general al orașului Pitești și județului Argeș*, Tipografia Liga Poporului, Pitești, 1936, p. 22.

²⁹*Ibidem*, p. 34.

³⁰Arhivele Naționale, Direcția Județului Argeș, fond Primăria Orașului Pitești, dosar 100/1936, text reprodus după Teodor Mavrodin, *Istoria Primăriei Pitești*, Editura Pământul, Pitești, 1996, pp. 182-183; Constantin C. Giurescu (coord.), *Istoria României în date*, Editura Enciclopedică Română, București, 1971, p. 327.

³¹*Pitești. Mărturii documentare, I (1388 – 1944)*, Direcția Generală a Arhivelor Statului, București, 1988, p. 373.

³²Teodor Mavrodin, *Istoria Primăriei Pitești*, Editura Pământul, Pitești, 1966, p. 215; *Enciclopedia Argeșului și Muscelului, I – IV*, Pitești, 2008-2014 (variantă electronică).

³³Josif Constantin Drăgan (coord.), *op.cit.*, pp. 568-569.

³⁴Cornel Carp ș.a., *op.cit.*, p. 85.

³⁵Constantin C. Giurescu (coord.), *op. cit.*, p. 375.

³⁶Cornel Carp ș.a., *op. cit.*, p. 105.

³⁷Constantin C. Giurescu (coord.), *op. cit.*, pp. 380, 392.

³⁸*Ibidem*, p. 466.

³⁹*Argeș. Cartea eroilor* (inițiator și coordonator, Petre Popa), Tipografia Argeș, Pitești, 1984, paginile consacrate localității Pitești.

⁴⁰Petre Popa (în colaborare), *Pitești 620. Memento....*, pp. 151-164 (selectiv).

⁴¹Teodor Mavrodin, *op.cit.*, pp. 380, 392.

Tratatul ruso-turc din decembrie 1921 și statutul Basarabiei

prof.univ.dr.ing. Ilie POPA,
Fundația Culturală MEMORIA – filiala Argeș

Abstract: The work brings the reader's attention the Russo-Turkish Treaty from 12th December 1921 between the Government of the Socialist Federative Soviet Russia and the Government of the National Assembly of Turkey by which the two countries declare all previous treaties concluded between former Tzarist and Ottoman empires LEGAL NULL, and as a natural including consequence, the Russo-Turkish Peace Treaty of Bucharest from May 16/28, 1812 by which the Ottoman Empire ceded Tzarist Empire the entire area between the Prut and Dniester (Bessarabia) representing almost half of the Principality of Moldavia at that time. The treaty was found few years ago by Vlad Mischevca, historian from Chisinau, Moldova Republic, on the Russian site www.genocide.ru, being dated and registered as Soviet foreign policy document with the indicative M. 1959. 597-604. Neither historians from Romania nor those from Moldova Republic have yet identified any document to refer to this treaty. Although ended almost 100 years ago, it was not brought to public knowledge and was not invoked ever by the Soviet authorities in relations with Romania and other countries from the Southeast Europe, because through it is granted the right to self-determination and independence to all peoples that had passed from Ottoman rule to the Tsarist rule and the Kremlin did not want this to happen. On the contrary, in 1944 Soviet troops occupied northern Bukovina and Hertza Region, Romanian historical provinces that had never belonged to the Tsarist empire, then they forced Romania, by the Paris Peace Treaties of the 10th February 1947, to supplement war reparations (\$ 300,000,000 at the 1938 values), arguing that Romania "had mastered Russian Bessarabia" between 1918 and 1940, ignoring the historical act of 27th March 1918 when the Country's Council as the Parliament of the Moldavian Democratic Republic, independent since 17th February 1918, adopted its union with Romania. In the second part, the paper presents the content of the treaty in Russian and its translation into Romanian.

Anul acesta, la 27 martie, am aniversat 98 de ani de la Unirea Basarabiei (Republica Democratică Moldovenească de atunci) cu patria mamă, România, știut fiind că această parte a principatului istoric Moldova, stat suveran, dar în raporturi de vasalitate față de Imperiul Otoman, fusese ocupat de Imperiul Țarist prin Pacea de la București din 16/28 mai 1812, după intense și îndelungate negocieri (1807-1812) dintre Rusia, Turcia și Franța¹. Sunt însă unele interpretări care pun în discuție însăși deplina legalitate a acestui act², aspect asupra căruia nu dorim să facem comentarii. Dar venim să punem în discuție un alt aspect legat de viziunea noului stat bolșevic al Uniunii Sovietice înființat în 1917 și anume cel referitor la statutul Basarabiei. În ultimii ani, în unele medii academice, culturale și media s-a susținut că ar exista un tratat ruso-turc semnat în anul 1921 de către Guvernul Republicii Socialiste Federative Sovietice Ruse și Guvernul Adunării Naționale a Turciei, care să vizeze și statutul Basarabiei secolului al XX-lea, veche provincie locuită de români moldoveni. Există oare un astfel de tratat? Și dacă da, nu ar trebui el scos la lumină, prezentat, analizat, interpretat într-un context geopolitic al Europei secolului trecut și cel prezent? Credem că da, iar în rândurile de față încercăm să prezentăm acest tratat de mare importanță pentru Republica Moldova actuală (Basarabia istorică ciuită), pentru România și pentru unele state din

sud-estul Europei în general.

Iată cum a apărut știrea despre existența unui astfel de tratat. La cursurile de vară ale Universității populare "Nicolae Iorga" de la Vălenii de Munte, desfășurate în perioada 16 - 21 august 2015, cursuri inițiate de reputatul savant în 1908, un istoric din Chișinău, Vlad Mischevca, a adus în discuție existența și conținutul unui asemenea tratat. În articolului IV al acestuia, se stipula că: "*Cele două părți contractante, menționând contactul dintre mișcarea națională și de eliberare a popoarelor din Est și lupta oamenilor muncii din Rusia pentru o nouă ordine socială, recunosc implicit dreptul acestor popoare la libertate și independență, precum și dreptul lor de a alege forma de guvernare, în funcție de dorințele lor*", iar în articolul VI, părțile contractate declarau JURIDIC NULE toate tratatele anterioare încheiate între fostele imperii, țarist și otoman și, ca o consecință firească, spunem noi, inclusiv **Tratatul de Pace Ruso-Turc de la București din 16/28 mai 1812**, prin care Imperiul Otoman ceda Rusiei țariste toată zona dintre Prut și Nistru (Basarabia) ce reprezenta aproape jumătate din Principatul Moldovei de atunci³. Au fost discuții aprinse pe această temă și răspunzând la unele întrebări, istoricul Vlad Mischevca a precizat că în urma cercetărilor sale nu a identificat nici o referire la

acest tratat, lucru confirmat și de ceilalți istorici prezenți în sală, care au afirmat că nici ei nu au cunoștință despre existența lui. Dar, așa după cum veți vedea la sfârșitul lucrării de față, el este datat și înregistrat ca document de politică externă sovietică cu indicativul: **M. Anul 1959. 597-604**. Ar însemna că există. Istoricul Vlad Mischevca l-a identificat pe un site recent, www.genocide.ru și l-a prezentat în articolul intitulat ⁴publicat în revista *"Limba Română"*, Chișinău, 2014, anul XXIV, nr. 4, articol referitor la summitul de la Vilnius, din 29 noiembrie 2013, de Asociere a Republicii Moldova la Uniunea Europeană. Cred că este de la sine înțeles de ce conducătorii sovietici/ruși, încă de la constituirea URSS și până în prezent, chiar dacă au avut cunoștință de existența și conținutul tratatului, nu l-au dat publicității, l-au ignorat total, susținând permanent că au drepturi legitime asupra Basarabiei, motiv pentru care au ocupat în 1944 nordul Bucovinei și Ținutul Herța, provincii istorice românești care nu aparținuseră niciodată imperiului țarist, apoi au impus României, prin Tratatul de Pace de la Paris din 10 februarie 1947, suplimentarea despăgubirilor de război (300.000.000 \$, la valorile din 1938), argumentând că România „a stăpânit Basarabia rusească” între 1918-1940 și ignorând total actul istoric de la 27 martie 1918 prin care Sfatul Țării, ca parlament al Republicii Democratice Moldovenești, independentă din 17 februarie 1918⁵, a adoptat hotărârea unirii acesteia cu România: *"Republica Democratică Moldovenească (Basarabia), în hotarele ei dintre Prut, Nistru, Marea Neagră și vechile granițe cu Austria - se arăta în declarația oficială de unire -, ruptă de Rusia acum o sută și mai bine de ani din trupul vechii Moldove, în puterea dreptului istoric*

*și dreptului de neam, pe baza principiului că noroadale singure să-și hotărască soarta lor, de azi înainte și pentru totdeauna se unește cu mama sa, România"*⁶.

Guvernele interbelice ale României, pentru că de guvernele din perioada dictaturii comuniste nici nu poate fi vorba, nu au invocat niciodată acest tratat pentru a contracara pretențiile nejustificate ale autorităților sovietice asupra Basarabiei. Este de presupus că nu au știut de existența lui nici oamenii politici și nici istoricii vremii, așa cum nici istoricii și nici politicienii de astăzi nu au cunoștință despre el. Dar este bine știut că și în perioada aceea se urmărea activitatea politică internațională și totuși acest tratat nu a fost cunoscut. A avut oare un caracter secret? Se pare că da. Dar acum situația este alta. Dacă în arhivele din Rusia este greu, dacă nu imposibil de identificat și mai ales de consultat, atunci el ar putea fi remarcat și consultat într-una dintre arhivele sau lucrările referitoare la istoria Turciei din secolul XX. Ar fi de așteptat ca istoricii, de ce nu și autoritățile din România și din Republica Moldova, să întreprindă toate demersurile și cercetările necesare pentru a identifica originalul, publica în facsimil și traduce oficial în limba română, pentru a nu mai exista nici un dubiu asupra existenței lui. Importanța lui, în istoria ultimului secol și acțiunile diplomatice actuale ale celor două țări române, precum și ale altor state din sud-estul Europei, este incontestabilă. În continuare, se prezintă integral textul original, în limba rusă al tratatului, așa cum a fost el preluat de istoricul Vlad Mischevca de pe site-ul www.genocide.ru, precum și traducerea lui în limba română, de importanță majoră fiind articolele IV și VI amintite mai sus.

Tratatul ruso-turc din 16 martie 1921

(Original)

СУДЬБОНОСНЫЕ ДОГОВОРА 1813-1997гг.

19. Договор между Россией и Турцией

Москва. 16 марта 1921 г.

Правительство Российской Социалистической Федеративной Советской Республики и Правительство Великого Национального Собрания Турции, разделяя принципы братства наций и права народов на самоопределение, отмечая существующую между ними солидарность в борьбе против империализма, равно как и тот факт, что всякие трудности, созданные для одного из двух народов, ухудшают положение другого. И всецело воодушевляемые желанием установить между ними постоянные сердечные взаимоотношения и неразрывную дружбу, основанную на взаимных интересах обеих сторон, решили заключить договор о дружбе и братстве и назначили для сего своими уполномоченными:

Правительство Российской Социалистической Федеративной советской Республики:

(Traducere automată, aproximativă)

TRATATE

Moscova. 16 martie 1921

Guvernul Republicii Socialiste Federative Sovietice Ruse și Guvernul Adunării Naționale a Turciei, în baza principiilor fraternității națiunilor și dreptului popoarelor la autodeterminare, observând diferențele dintre ele de solidaritate în lupta împotriva imperialismului, precum și faptul că tot felul de dificultăți create pentru una dintre cele două popoare, agravează situația celuilalt și inspirat în totalitate din dorința de a stabili între ele relații constante și cordiale de prietenie bazate pe interesele reciproce ale ambelor părți, au decis să încheie un tratat de prietenie și fraternitate și să numească plenipotențieri pentru acest lucru:

Guvernul Republicii Socialiste Federative Sovietice Ruse:

Геоργия Чичерина, Народного Комиссара по Иностранным Дела́м и члена Всероссийского Центрального Исполнительного Комитета, и Джелал-Эддина Коркмасова, члена Всероссийского Центрального Исполнительного Комитета, и

Правительство Великого Национального Собрания Турции:

Юсуф Кемаль-бей, Народного Комиссара по Народному Хозяйству Великого Национального Собрания Турции, депутата Кастамони в том же Собрании, доктора Риза Нур-бей, Народного Комиссара по Просвещению Великого Национального Собрания Турции, депутата Синопа в том же Собрании и Али Фуад-пашу, Чрезвычайного и Полномочного Посла Великого Национального Собрания Турции, члени от Ангоры в Великом Национальном Собрании, каковые, после обмена полномочиями, найденными в надлежащей и законной форме, согласились о нижеследующем:

Статья I

Каждая из договаривающихся сторон соглашается в принципе не признавать никаких мирных договоров или иных международных актов, к принятию которых понуждалась бы силою другая из Договаривающихся сторон. Правительство Российской Социалистической Федеративной Советской Республики соглашается не признавать никаких международных актов, касающихся Турции и не признанных Национальным Правительством Турции, представленным ныне ее Великим Национальным Собранием.

Под понятием Турции в настоящем договоре подразумеваются территории, включенные в Национальный Турецкий Пакт от 28 января 1920 (1336) года, выработанный и провозглашенный Оттоманской Палатой Депутатов в Константинополе и сообщенный прессе и всем государствам.

Северо-восточная граница Турции определяется: линией, начинаясь у деревни Сарп, расположенной на Черном море, проходит через гору Хедисмта, линией водораздела горы Шавшет-горы Канны-даг, она следует затем по северной административной границе Ардаганского и Карсского санджаков - по тальвегу рек Арпа-чай и Аракс до устья Нижнего Карасу (подробное описание границы и вопросы к ней относящиеся определены в приложении I (A) и на прилагаемой карте, подписанной обеими Договаривающимися сторонами).

Статья II

Турция соглашается уступить Грузии суверенитет над портом Батумом и территорией, лежащей к северу от границы, указанной в статье первой нынешнего Договора, и составляющей часть Батумского округа, при условии, что:

Gheorghi Cicerin, комиссару Poporului pentru Afaceri Externe și membru al Comitetului Executiv Central al Rusiei, și Jalal-Eddin Korkmasov, membru al Comitetului Executiv Central al Rusiei, și

Guvernul Adunării Naționale a Turciei:

Yusuf Kemal Bey, комиссару Poporului pe probleme economice al Marii Adunări Naționale a Turciei, deputat al Kastamonu în aceeași adunare, dr. Riza Nur Bey, комиссару Poporului pentru Educație al Marii Adunări Naționale a Turciei, deputat al Sinop în aceeași adunare, și Ali Fuad Paşa, ministru Plenipotențiar al Adunării Naționale a Turciei, membru al Angora în Marea Adunare Națională, care, după schimbul împuternicirilor, găsite în bună și cuvenită formă, au convenit după cum urmează:

Articolul I

Fiecare parte contractantă este de acord, în principiu, de a nu recunoaște niciun tratat de pace sau alte instrumente internaționale, a căror adoptare este impusă asupra celeilalte părți contractante. Guvernul Republicii Socialiste Federative Sovietice Ruse nu este de acord să recunoască nici un act internațional cu privire la Turcia, care nu a fost recunoscut de către guvernul național al Turciei și prezentat Marii Adunări Naționale.

Noțiunea de Turcia, în prezentul contract, înseamnă teritoriile incluse în Pactul Național Turc de la 28 ianuarie 1920 (1336), dezvoltat și a proclamat de Camera Otomană a Deputaților în Constantinopol și comunicat presei și tuturor statelor.

Granița de nord-est a Turciei este definită de: o linie care începe de la satul Sarp de la Marea Neagră, trece prin muntele Hedismta, linia bazinelor hidrografice din munții Shavsheti și munții Cannes-Dag, urmând continuu granița administrativă de nord a sângeacurilor Ardahan și Kars, talvegul râului Arpa și Aras până la gura Karasu de Jos (descrierea detaliată a limitelor și problemele legate de acesta sunt definite în anexa I (A) și pe harta de însoțire, semnate de ambele părți contractante).

Articolul II

Turcia este de acord să cedeze în Georgia suzeranitatea peste portul Batumi și teritoriul de la nord de granița menționată în primul articol din prezentul tratat, care a făcut parte din Districtul Batumi, cu condiția ca:

1) население местностей, указанных в настоящей статье, будет пользоваться широкой местной автономией в административном отношении, обеспечивающей каждой общине ее культурные и религиозные права, и население будет иметь возможность установить земельный закон, соответствующий его пожеланиям.

2) Турции будет обеспечен свободный транзит всяких товаров, отправляемых в Турцию или из нее, через Батумский порт, беспошлинно, без учинения каких-либо задержек и без обложения их какими то ни было сборами, с предоставлением Турции права пользоваться Батумским портом без взимания за то специальных сборов.

Статья III

Обе договаривающиеся стороны согласны, что Нахичеванская область в границах, указанных в приложении I (C) настоящего Договора, образует автономную территорию под протекторатом Азербайджана, при условии, что Азербайджан не уступит сего протектората третьему государству.

В образующей треугольник зоне Нахичеванской территории, заключенной на востоке между тальвегом Аракса, в на западе линией, проходящей через горы Дагна (3829) - Велидаг (4121) - Багарзик (6587) - гора Кемурлю-даг (6930), линия границы указанной территории, начинающаяся от горы Кемурлю-даг (6930), переходящая через гору Серай Булак (8071) - станцию Арарат и оканчивающаяся у скрещения Карасу с Араксом, будет исправлена комиссией, состоящей из делегатов Турции, Азербайджана и Армении.

Статья IV

Обе договаривающиеся стороны, констатируя соприкосновение между национальным и освободительным движением народов Востока и борьбой трудящихся России за новый социальный строй, безоговорочно признают за этими народами право на свободу и независимость, а равным образом их право на избрание формы правления, согласной их желаниям.

Статья V

Дабы обеспечить открытие проливов и свободу прохождения торговых судов для всех народов, обе Договаривающиеся стороны соглашаются передать окончательную выработку международного статута Черного моря и проливов будущей Конференции из делегатов прибрежных государств, при условии, что вынесенные ею решения не нанесут ущерба полному суверенитету Турции, равно как и безопасности Турции и ее столице Константинополю.

Статья VI

Обе договаривающиеся стороны признают, что все договоры, до сего времени заключенные между обоими странами, не соответствуют обоюдным

1) Populația teritoriilor menționate în prezentul articol să se bucure de o autonomie administrativă locală largă, fiecare comunitate să aibă respectate drepturile culturale și religioase, iar **populația să fie în măsură să stabilească legea din țară corespunzător dorințelor sale.**

2) Turcia va asigura tranzitul liber al tuturor bunurilor trimise în Turcia sau din ea, prin portul Batumi, fără taxe vamale, fără nici o întârziere și fără a impune alte taxe, cu asigurarea dreptului de a utiliza portul turc Batumi fără taxe speciale.

Articolul III

Cele două părți contractante convin ca regiunea Nahicevan în limitele specificate în anexa I (C) din tratat, constituie un teritoriu autonom sub protecția Azerbaidjanului, cu condiția că Azerbaidjanul nu va ceda acest protectorat unui stat terț.

Zona triunghiului format de teritoriul Nakhichevan închis în partea de est între talvegul Arax, în vest de o linie care trece prin munții Dagny (3829) - Velidag (4121) - Bagarzik (6587) - muntele Kemurlyu Dagh (6930), linia de separație a teritoriului declarat, pornind de la muntele Kemurlyu Dagh (6930), care trece peste muntele Serai Bulak (8071) - stația Ararat și se termină la intersecția cu Karasu Araks, va fi stabilită de către Comisia, formată din delegați din Turcia, Azerbaidjan și Armenia.

Articolul IV

Cele două părți contractante, menționând contactul dintre mișcarea națională și de eliberare a popoarelor din Est și lupta oamenilor muncii din Rusia pentru o nouă ordine socială, recunosc implicit dreptul acestor popoare la libertate și independență, precum și dreptul lor de a alege forma de guvernare, în funcție de dorințele lor.

Articolul V

Pentru a asigura deschiderea Strâmtorilor și trecerea liberă a navelor comerciale pentru toate popoarele, ambele părți contractante sunt de acord să prezinte forma definitivă a statutului internațional al Mării Negre și Strâmtorilor Conferinței viitoare ale delegațiilor statelor de coastă, cu condiția ca deciziile să nu atenteze la suveranitatea Turciei, precum și la securitatea Turciei și a capitalei sale Constantinopol.

Articolul VI

Cele două părți contractante recunosc că toate tratatele încheiate până în prezent între cele două țări nu corespund intereselor reciproce. Prin urmare, sunt

интересам. Они соглашаются поэтому признать эти договоры отмененными и не имеющими силы.

Правительство Российской Социалистической Федеративной Советской Республики заявляет, в частности, что оно считает Турцию свободной от всяких к нему денежных или иных обязательств, основанных на международных актах, ранее заключенных между Турцией и царским правительством.

Статья VII

Правительство Российской Социалистической Федеративной Советской Республики, признавая режим капитуляций несовместимым с свободным национальным развитием всякой страны, равно как и с полным осуществлением ее суверенных прав, считает потерявшими силу и отмененными всякого рода действиями и права, имеющие какое-либо отношение к этому режиму.

Статья VIII

Обе договаривающиеся стороны обязуются не допускать образования или пребывания на своей территории организаций или групп, претендующих на роль правительства другой страны, или части ее территории, равно как и пребывания групп, имеющих целью борьбу против другой страны. Россия и Турция принимают на себя такое же обязательство и в отношении Советских республик Кавказа, при условии взаимности.

Считается установленным, что под турецкой территорией, упомянутой в настоящей статье, подразумевается территория, находящаяся под непосредственным военным и гражданским управлением Правительства Национального собрания Турции.

Статья IX

Для обеспечения непрерывности сношений между обеими странами, Договаривающиеся стороны обязуются принять по взаимному согласию все необходимые меры в целях сохранения и развития возможно скорее железнодорожных, телеграфных и иных средств сообщения, равно как и обеспечения свободного передвижения людей и товаров между обеими странами, без каких-либо задержек.

Однако признается, что в отношении передвижения, въезда и выезда как путешественников, так и товаров, будут полностью применяться установленные в каждой стране на этот счет правила.

Статья X

На граждан обеих Договаривающихся сторон, находящихся на территории другой стороны, будут распространяться все права и обязанности, вытекающие из законов страны, в коей они находя-тся, за исключением обязанностей по

de acord să recunoască aceste contracte reziliate și neavenite.

Guvernul Republicii Socialiste Federative Sovietice Ruse declară, în special, că consideră Turcia liberă de orice fel de obligații financiare sau de alte obligații în baza instrumentelor internaționale încheiate anterior între Turcia și guvernul țarist.

Articolul VII

Guvernul Republicii Socialiste Federative Sovietice Ruse, recunoscând capitulațiile incompatibile cu dezvoltarea națională liberă a fiecărei țări, precum și cu asigurarea deplină a drepturilor lor suverane, le consideră nule ca și drepturile și acțiunile care au legătură cu acest regim.

Articolul VIII

Cele două părți contractante se angajează pentru a preveni formarea sau prezența pe teritoriul lor a organizațiilor sau grupurilor care solicită rolul guvernului din cealaltă țară, sau pe o parte a teritoriului său, precum și a grupurilor gazdă cu scopul de a lupta împotriva celuilalt stat. Rusia și Turcia își asumă aceeași obligație în ceea ce privește republicile sovietice din Caucaz, cu condiția de reciprocitate.

Se înțelege clar că prin teritoriul turc menționat mai sus în prezentul articol se înțelege teritoriul aflat sub administrația civilă și militară directă a Guvernului Adunării Naționale a Turciei.

Articolul IX

Pentru a asigura continuitatea relațiilor dintre cele două țări, părțile contractante se angajează să adopte, de comun acord toate măsurile necesare pentru a menține și a dezvolta cât mai repede posibil legăturile de cale ferată, telegraf și alte mijloace de comunicare, precum și pentru a asigura libera circulație a persoanelor și bunurilor între cele două țări, fără nici o întârziere.

Cu toate acestea, este recunoscut faptul că în ceea ce privește mișcarea, intrarea și plecarea călătorilor și mărfurilor vor fi aplicate pe deplin normele stabilite în fiecare țară, în acest sens.

Articolul X

Cetățenii ambelor părți contractante, care se află pe teritoriul celeilalte părți, vor fi supuși la toate drepturile și obligațiile care decurg din legislația țării

национальной обороне, в коих они будут освобождены.

Вопросы, касающиеся семейного права, права наследственного и дееспособности граждан обеих сторон, также составляют исключение из постановленной настоящей статьи. Они будут разрешены особым соглашением.

Статья XI

Обе Договаривающиеся стороны согласны применить принцип наибольшего благоприятствования к гражданам каждой из Договаривающихся сторон, пребывающим на территории другой стороны.

Настоящая статья не применяется к правам граждан союзных России Советских Республик, равно как и к правам мусульманских государств, союзных Турции.

Статья XII

Всякий житель территорий, составлявших до 1918 года часть России, каковые Правительство Российской Социалистической Федеративной Советской Республики признает находящимися ныне под суверенитетом Турции на основании настоящего Договора, имеет право свободно покинуть Турцию и взять с собой свои вещи и свое имущество или их стоимость. Подобное же право распространяется на жителей территории Батума, суверенитет на которую Турция настоящим Договором уступает Грузии.

Статья XIII

Россия обязуется репатриировать в Турцию за свой счет до северо-восточной границы Турции, в продолжение 3-месячного для Европейской России и Кавказа и 6-месячного срока для Азиатской России, считая со дня подписания настоящего Договора, всех военнопленных и гражданских плененных турок, находящихся в России.

Турция принимает на себя тоже обязательство в отношении русских военнопленных и гражданских плененных, которые еще находятся в Турции.

Подробности этой репатриации будут установлены особой конвенцией, которая должна быть выработана немедленно по подписании настоящего Договора.

Статья XIV

Обе Договаривающиеся стороны согласны в ближайшем времени заключить консульскую конвенцию, равно как и соглашения, регулирующие все экономические, финансовые и другие вопросы, необходимые для установления между обеими странами дружественных отношений, указанных во вступлении к настоящему Договору.

în care își au reședința, cu excepția celor referitoare la apărarea națională, de care vor fi abolviți.

Aspecte legate de dreptul familiei, drepturi de moștenire și de capacitate a cetățenilor de pe ambele maluri sunt, de asemenea, exceptate de la prevederile prezentului articol. Acestea vor fi soluționate printr-un acord special.

Articolul XI

Ambele părți contractante convin să aplice principiul tratamentului națiunii celei mai favorizate pentru cetățenii fiecărei părți contractante care au reședința pe teritoriul celeilalte părți.

Acest articol nu se aplică drepturilor cetățenilor Uniunii Republicilor Sovietice din Rusia, precum drepturilor statelor musulmane aliate cu Turcia.

Articolul XII

Fiecare rezident al teritoriului care a fost până în 1918 parte din Rusia, pe care Guvernul Republicii Socialiste Federative Sovietice Ruse recunoaște că este acum sub suveranitatea Turciei în prezentul tratat, are dreptul de a părăsi Turcia liber, luând cu el bunurile și proprietățile lui sau costul lor. Același drept se extinde la locuitorii din teritoriul Batumi, în care suzeranitatea Turciei prin prezentul acord aparține Georgiei.

Articolul XIII

Rusia este de acord să fie repatriați în Turcia, pe cheltuiala proprie până la granița de nord-est a Turciei, în termen de 3 luni pentru Rusia europeană și Caucaz, și în termen de 6 luni pentru partea asiatică a Rusiei, de la data semnării prezentului acord, toți prizonierii de război și prizonierii civili turci, care se află în Rusia.

Turcia își asumă același angajament privind prizonierii de război ruși și prizonierii civili care sunt încă în Turcia.

Detalii despre această repatriere vor fi stabilite de o convenție specială, care va trebui dezvoltată imediat după semnarea acestui acord.

Articolul XIV

Ambele părți contractante convin, în viitorul apropiat, să încheie o convenție consulară, precum și un acord care reglementează toate aspectele economice, financiare și de altă natură necesare pentru a stabili între cele două țări relațiile de prietenie menționate în introducerea la prezentul regulament.

Статья XV

Россия обязуется предпринять в отношении Закавказских Республик шаги, необходимые для обязательного признания этими Республиками в договорах, которые будут заключены ими с Турцией, статей настоящего Договора, непосредственно их касающихся.

Статья XVI

Настоящий Договор подлежит ратификации. Обмен ратификационными грамотами состоится в Карсе в возможно ближайший срок.

Настоящий Договор вступит в силу с момента обмена ратификационными грамотами, за исключением ст. XIII.

В удостоверение изложенного вышеупомянутые уполномоченные подписали настоящий Договор и скрепили его своими печатями.

Составлено в 2-х экземплярах в Москве шестнадцатого марта тысяча девятьсот двадцать первого года (тысяча триста тридцать седьмого).

Георгий Чичерин
Юсуф Кемаль
Джелал Коркмасов
Д-р Риза Нур
Али Фуад

ПРИЛОЖЕНИЕ I (А)

Северо-восточная граница Турции установлена нижеследующим образом (согласно карте русского Генерального Штаба масштабом 1/210000-5 верст в дюйме):

Деревня Сарп на Черном море - гора Кара Шальвар (5014) - пересекает Чорох к северу от деревни В. Марадидн - проходит севернее деревни Сабаур-гора Хедисмта (7052) - гора Квакибе - деревня кавтарети - линия водораздела горы Медзибна - гора Герат-кесун (6468) - следуя по линии водораздела горы. Корда (7910) - выходит по западной части хребта Шавшетского к прежней административной границе бывшего Артвинского округа - проходя по линии водораздела горы Шавшетской, выходит на гору Сарычаи (Кара Исал) (8478) - перевал Квиральский - оттуда выходит на прежнюю административную границу бывшего Ардаганского округа у горы Канны-даг - оттуда, направляясь к северу до горы Тлил (Грманы) (8357) - следуя прежней границы Ардагана, выходит к северо-востоку от деревни Бадела, к реке Посхов-чай и следует по этой реке к югу до пункта севернее деревни Чанчах-там оставляет эту реку и, идя по водоразделу, выходит на гору Айрилян-баши (8512) - проходит по горам Келле-тапа (8463) и Харман-тапа (9709) - достигает горы Касрис-сери (9681) - отсюда следует по реке Карза-мет-чай до реки Куры - оттуда идет по тальвегу реки Куры к пункту к востоку от деревни Картанакев, где отходит от Куры, проходя по линии водораздела горы Кара-оглы (7259) - оттуда, разделяя на две части озеро

Articolul XV

Rusia este de acord să ia în raport cu republicile transcaucaziene măsurile necesare pentru recunoașterea obligatorie a acestor republici în contractele care urmează să fie încheiate de aceștia cu Turcia, articole din tratat care le privesc în mod direct.

Articolul XVI

Prezentul acord este supus ratificării. Schimbul instrumentelor de ratificare va avea loc în Kars în cel mai scurt timp posibil.

Prezentul tratat intră în vigoare la data schimbului instrumentelor de ratificare, cu excepția art. XIII.

Martori la acordul de mai sus sunt plenipotențiarilor menționați mai sus care au semnat prezentul acord și au aplicat sigiliile lor.

Adoptată în 2 exemplare la Moscova pe 16 martie 1920 (o mie trei sute treizeci).

Gheorghe Cicerin
Yusuf Kemal
Jalal Korkmasov
Dr. Riza Nur
Ali Fuad

ANEXA I (A)

Grafița de nord-est a Turciei a fost stabilită în modul următor (conform cu harta Statului Major rus, scara 1 / 210000-5 verste la inch):

Satul Sarp de la Marea Neagră - Goran Karan Shalwar (5014) - traversează Chorokh la nord de satul B. Maradidn - trece la nord de satul Sabaur Muntele Hedismta (7052), Muntele Kvakibe, satul Kavtareti - linia de demarcație muntele Medzibna - Muntele Herat-kesun (6468) - linia bazinelor hidrografice a muntelui. Korda (7910) - iese pe creasta de vest a Shavsheti la fosta graniță administrativă a fostei regiuni Artvin - care trece prin munții bazinelor hidrografice Shavsheti merge la Muntele râului Sarıçay (Kara Isale) (8478) - Pasul Kviralsky- acolo se duce la fosta graniță administrativă a fostului cartier Ardahan la Muntele Cannes-Dag, spre nord la muntele Tlili (Grmany) (8357) - unde a fost granița Ardahan, merge la nord-est de satul Badel, râul Posch și urmează râul spre sud la nord de Village Cianci, lasă râul și merge în jos de-a lungul bazinelor hidrografice, intră în muntele Ayrilyan-Bashi (8512) - trece prin munții Kelly Tara (8463) și Harman-Tara (9709) - ajunge la muntele Kasris seria (9681) - aici urmează râul Karzai-Meth-ceai pe râul Kura - există talvegul râului Kura la un punct la est de sat Kartanakev, care pleacă de la râul Kura, trece prin bazinul de pe Muntele Kara-Oglu (7259) - de acolo, împărțirea în două părți a lacului Hazapin merge la o înălțime de 7580, și de acolo la muntele Gekdag (9152) - Uch-Tapalyar (9783) - Taya-Kala (9716) - primele 9065,

Хазапин, выходит к высоте 7580 и оттуда к горе Гекдаг (9152) - Учъ-Тапаляр (9783) - Тая-кала (9716) - вершина 9065, где покидает прежнюю границу Ардаганского округа и проходит по горам Бол. Ах-Баба (9973) - 8828 (8827) - 7602 - проходя на восток от деревни Ибиш, доходит до высоты 7518 и затем к горе Кизил-даш (7439) (7490) - деревня Новый Кизил-даш (Кнзил-даш) - проходя к западу от Кара-Мамед, выходит на реку Джамушбу-чай (расположенную к востоку от деревень Делавер, Б. Кмлы и Тихнис) - через деревни Вартанлы и Баш-Шурагель, следуя по упомянутой реке, выходит к реке Арпа-чай к северу от Калали - оттуда, следуя все время по тальвегу Арпа-чай, выходит к р. Араке - следует по тальвегу Аракса до впадения в него Нижнего Карасу.

(N.B. Разумеется, граница следует по линиям водоразделов вышеуказанных высот).

Георгий Чичерин
Юсуф Кемаль
Джелал Коркмасов
Д-р Риза Нур
Али Фуад

ПРИЛОЖЕНИЕ I (B)

Принимая во внимание, что пограничной линией, как это указано в Приложении I(A), являются тальвеги рек Арпа-чай и Аракса, Правительство Великого Национального Собрания обязуется отодвинуть линию блокаузов на расстояние восьми верст от железной дороги Александрополь -Эривань в настоящем ее начертании в районе Арпа-чай и на расстояние четырех верст от вышеупомянутой железнодорожной линии в районе Аракса. Линии, ограничивающие вышеупомянутые районы, указаны ниже для зоны Арпа-чай в пунктах А и Б параграфа I и для зоны Аракса в параграфе II.

I. Зона Арпа-чай

А) К юго-востоку от Вартанлы - к востоку от Узун-Килиса - через гору Бозяр (5096) - 5082 - 5047 - к востоку от Кармир-ванк - Учъ-тапа (5578) - к востоку от Араз-оглы к востоку от Ани - достигает Арпа-чай к западу от Еникей.

Б) Отходит от Арпа-чай к востоку от высоты 5019 - идет прямо к высоте 5481 - в 4 ? верстах к востоку от Кызылкула - в двух верстах к востоку от Боджалы - затем река Дигор-чай - следует вдоль этой реки до деревни Дуз-Кечут идет прямо к северу от развалин Карабаг и выходит на Арпа-чай.

II. Зона Аракса

Прямая линия между Хараба Алиджан и деревней Сулейман (Диза).

В зонах, ограниченных с одной стороны линией железной дороги Александрополь - Эривань и - с другой, линиями, расположенными в расстоянии

care lasă fosta frontieră de district Ardahan și trece prin munții din Bol. Oh Baba (9973) - 8828 (8827) - 7602 - trecerea la est de satul Ibish, ajunge la o înălțime de 7518 și apoi la Muntele Kizil-daş (7439) (7490) - das Village New Dogwood (Kizil-daş) - trecerea la vest de Kara-Mamed, are vedere la râu Dzhamushbu-ceai (situat la est de satele Delaware, și B. Kmly Tihnis) - prin sate și Vartanly Bash-Şhuragel, după râul amintit, la râu Arpa Chai la nord Cala - acolo, în urmă de-a lungul talvegului Arpa-Chai, merge la râu. Arak - urmează talvegul Araks la confluența Karasu de Jos.

(N.B. Desigur, limita ar trebui să fie de-a lungul liniilor din bazinele altitudinilor de mai sus).

Gheorghe Cicerin
Yusuf Kemal
Jalal Korkmasov
Dr. Riza Nur
Ali Fuad

ANEXA I (B)

Având în vedere faptul că linia de frontieră, astfel cum se specifică în anexa I (A) sunt talvegurile râurilor Arpa Chai și Araxes, Guvernul Marii Adunări Naționale se angajează să țină blocuri de resort la o distanță de opt kilometri de calea ferată Alexandropol-Erevan prezent în Inscriptie ca district ARPA-Chai și la o distanță de patru mile de linia de cale ferată menționată mai sus aproape de Aras. Liniile care înconjoară domeniile de mai sus sunt enumerate mai jos pentru zona Arpa-chai la punctele-le A și secțiunea B I și zona Araks în secțiunea II.

I. Zona Arpa-chai

A) la sud-est de Vartanly - la est de Uzun Kilis - prin muntele Bozyar (5096) - 5082-5047 - la est de Karmir Vank - Uch-tapa (5578) - la est de Araz-Oglu la est de Ani - ajunge Arpa Chai la vest de ENIC.

B) Frunze Arpa Chai la est de elevație 5019 - merge direct la înălțimea 5481-4? mile est de Kizilkule - aproximativ o milă la est de Bodzhaly - atunci râul ceai Digor - urmează de-a lungul acestui fluviu în satul Duz-Kechut merge direct la nord de ruinele Qarabagh, cu vedere la Arpa-Chai.

II. Zona Araks

O linie dreaptă între sat Kharaba Alican și Suleiman (Diza).

În zonele marginite pe o parte a liniei de cale ferată Alexandroupolis - Erevan și - pe de altă parte a liniei, situate la o distanță de opt și patru mile de deasupra liniei de cale ferată, Marea Adunare Națională nu se

восьми и четырех верст от вышеуказанной железнодорожной линии, Правительство Великого Национального Собрания обязуется не возводить каких бы то ни было фортификационных укреплений (эти линии расстояния находятся вне вышеуказанных зон) и не содержать в них регулярных войск. Однако оно сохраняет право иметь в вышеуказанных зонах войска, необходимые, для поддержания порядка, безопасности и для административных надобностей.

Георгий Чичерин
Юсуф Кемаль
Джелал Коркмасов
Д-р Риза Нур
Али Фауд

ПРИЛОЖЕНИЕ I (C)

Территория Нахичевани

Станция Арарат-гора Сарай-Булаг (8071) - Кемурлю-даг (6839), (6930) - 3080-Саят-даг (7868)- деревня Курт-кулаг (Кюрт-кулаг) - Гамесур-даг (8160) -высота 8022-Кюки-даг(10282) и восточная, админис-тративная граница прежнего Нахичеванского уезда.

Георгий Чичерин
Юсуф Кемаль
Джелал Коркмасов
Д-р Риза Нур
Али Фауд

Печат. по арх. Опул. в "Собрании узаконений..." № 73, 12 декабря 1921 г., стр. 731-735.

Договор ратифицирован ВЦИК 20 июля 1921 г., Великим Национальным Собранием Турции - 31 июля 1921.

Обмен ратификационными грамотами состоялся 22 сентября 1921 г. в Карсе.

Документы внешней политики СССР, М. 1959г. 597-604

angajează să construiască fortificații (linia aceasta se află în afara zonelor de mai sus) și nu le include în forțele obișnuite. Cu toate acestea, aceasta își păstrează dreptul de a avea în zonă trupele necesare pentru a menține ordinea, securitatea și nevoile administrative menționate mai sus.

Gheorghe Cicerin
Yusuf Kemal
Jalal Korkmasov
Dr. Riza Nur
Ali Faud

ANEXA I (C)

Teritoriul Nakhichevan

Stația de Ararat-gora Barn-Bulag (8071) - Kemurlyu Dag (6839) (6930)- 3080, Sayat-Dagh (7868) - Sat Kurt Coulagot (Kurten-Coulagot) - Gamesur-Dagh (8160) - înălțimea de 8022 - Kyuki-Dag (10,282) și de Est, fosta graniță administrativă a regiunii Nakhchivan.

Gheorghe Cicerin
Yusuf Kemal
Jalal Korkmasov
Dr. Riza Nur
Ali Faud

Tipărit cu aprobarea Publ. în „Documente legalizate ...” № 73 12 decembrie, 1921 pp. 731-735.

Acordul ratificat de către Comitetul Executiv Central 20.07.1921, Adunarea Națională a Turciei – 31 iulie 1921.

Schimbul de ratificări a avut loc 22 septembrie 1921 în Kars.

Documente de politică externă sovietică, M. Anul 1959. 597-604

Note:

1 Dr. Ion Jarcuțchi, Tratatul de Pace Ruso-Turc de la București (1812): Preliminarii și finalitate, Akademos, nr. 2(25), iunie 2012, p.10-16.

2 [https://ro.wikipedia.org/wiki/Tratatul_de_la_București_\(1812\)](https://ro.wikipedia.org/wiki/Tratatul_de_la_București_(1812)) 2. ^Flux, 23 mai 2008 Mihai Adauge: - Actul din 1812 a fost începutul unui calvar cu consecințe grave resimțite peste câteva sute de ani. Moldova până atunci avea statut de vasalitate față de Imperiul Otoman. Moldova nu fusese cucerită de către Poarta Otomană, ci rămăsese o formațiune statală de sine stătătoare cu care turcii au încheiat tratate. Începând cu secolul XVI și până în 1812, în aceste acte era menționat faptul că Țara Moldovei este un stat liber. Cu alte cuvinte, Poarta Otomană nu avea dreptul să anexeze sau să ocupe acest stat și prin urmare, nici să cedeze teritorii moldovenești altor împărății. De asemenea, Imperiul Rus nu avea dreptul să negocieze cu Imperiul Otoman o clauză de anexare în dauna Moldovei. Singurele teritorii pe care Imperiul Otoman le putea ceda Rusiei în mod legal erau ținutul Hotinului (raia din 1713) și Bugeacul, care erau provincii turcești.

3 Dan Stănescu, 23 august 2015 - <https://cersipamantromanesc.wordpress.com/2015/08/26/rusia-nu-mai-are-niciun-drept-istoric-asupra-basarabiei-despre->

tratatul-de-pace-ruso-turc-de-la-bucuresti-din-16-mai-1812-care-a-fost-anulat-in-1921/

4 <https://cersipamantromanesc.wordpress.com/2015/08/26/rusia-nu-mai-are-niciun-drept-istoric-asupra-basarabiei-despre-tratatul-de-pace-ruso-turc-de-la-bucuresti-din-16-mai-1812-care-a-fost-anulat-in-1921/>

5 Mircea Mușat, Ion Ardeleanu – De la Statul Geto-Dac la Statul Român Unitar, p. 565: "La 17 februarie 1918, într-o notă adresată de Sfatul Țării din Chișinău guvernului român la Iași, se arăta: "... Republica noastră a rupt orice raporturi de dependență cu Rusia și s-a declarat cu totul neatârnată... Acest act istoric s-a făcut cu votul unanim al deputaților din Sfatul Țării și cu asentimentul entuziast al întregului popor din Republica Moldovenească.", Arhiva M.A.E., fond 71/URSS, vol. 131, Nota ministrului Afacerilor Străine al Republicii Democratice Moldova nr. 650, Chișinău, 17 februarie 1918, semnată de Ministrul de Externe, I.Gh. Pelivan, către generalul Al. Averescu, Prim-ministru și Ministru de Externe al României.

6 "Cuvîntul moldovenesc", din 1 aprilie 1918, Actul de unire a cuprins o seamă de condiții, printre care păstrarea autonomiei provinciale, avînd un sfat al Țării "organ împlinitor" pînă la legiferarea reformei agrare; Ion I. Nistor, Istoria Basarabiei, ed. III, Cernăuți, 1923, p. 425.

Câteva aspecte privind începuturile gimnaziului teoretic din Pitești (astăzi Colegiul Național „Ion C. Brătianu”)

Prof. Ion I. ȘTEFAN

Abstract: *The present study focuses on the beginnings of modern educational institution in Pitești. The well-known and much appreciated "Ion C. Brătianu" high school has its origins at the middle of the 19th Century. We present in our paper, a few information we found in our research regarding the difficulties the authorities and the teachers had in those years in order to establish a proper school for all the children from the city of Pitești.*

Key words: Pitești, "Ion C. Brătianu" high school, history of teaching, Nicolae Micescu

Având în vedere importanța înființării unui gimnaziu în orașul Pitești, precum și a consecințelor benefice pentru comunitatea locală, ne luăm îngăduința de a puncta câteva aspecte susținute cu argumente provenite din arhive, privind înființarea acestei prestigioase instituții de învățământ. La 19 iulie 1866, primăria orașului Pitești trimitea o adresă Ministerului Instrucțiunilor Publice prin care solicita înființarea gimnaziului, argumentând astfel acest demers: *Necesitatea unei clase gimnaziale este imperios reclamată. Mulți elevi care termină școlile primare în lipsa cuvenitelor mijloace pentru a merge în capitală sînt nevoiți ași întrerupe studiile [...]¹.* Fiind convins de argumentele autorităților piteștene, Ministerul Instrucțiunilor Publice aprobă înființarea unei clase de gimnaziu. În consecință, primăria din Pitești va face licitație privind mobilierul acestei clasei, adică: *"20. douăzeci bănci, 2. două catedre, 2. table două. Toate acestea vopsite în ulei și după modelul celei ce se află astăzi la școala de băieți. S-au hotărât ținerea de licitație la 28, 30 curente și 8 august viitor. Aceasta s-a publicat spre cunoștința tuturor. [...]"².* La 5 august 1866, M.I.P. trimite o adresă către Primăria din Pitești prin care anunța trimiterea unui profesor pentru gimnaziu înființat: *"Totodată însă pentru că D. Nicolae Micescu este actualul elev la facultatea de științe din București, este cetățean de aici (din Argeș, n.n.), și după înțelegerea ce am avut cu D-sa a și depus cu succes încă din anul trecut examenele cerute pentru a dobândi titlul de profesor la școala gimnazială"³.* Mobilierul școlii era gata, profesorul era numit în persoana lui Nicolae Micescu, care devine astfel și primul director al gimnaziului; urma să se găsească localul pentru funcționarea școlii. În acest sens, trebuie remarcat că până în anul 1899 când va avea un local propriu, gimnaziul și apoi liceul din Pitești a funcționat în diferite locații, la început în aceeași clădire cu Școala națională sau domnească, școală înființată în anul 1833 sub directoratul lui Nicolae Simonide (astăzi Școala Gimnazială „Nicolae Simonide” n.a.). Astfel că la 6 septembrie 1866 a fost înființat Gimnaziul teoretic, astăzi Colegiul Național „Ion C. Brătianu”. Printr-o adresă către Primăria Pitești datată 5 octombrie 1866, profesorul Nicolae Micescu anunța începerea cursurilor gimnaziului la 6 septembrie 1866. În adresă erau trecute și numele și

prenumele primilor elevi ai gimnaziului din Pitești: Căpitănescu Teodoru, Chirițescu Eugeniu, Chițescu Mihail, Ionescu George, Ialomiteanu Constantin, Ionescu Emanoil, Nicolescu Teodoru, Popovici Grigore, Popescu Ștefan, Bădulescu Ion, Vlădoianu Ștefan⁴. În lucrările dedicate acestei prestigioase instituții de învățământ, lista primilor elevi care au început cursurile cuprinde 12 nume, dar în lista din arhive cel de-al doisprezecelea nume apare tăiat cu o linie orizontală. Aceasta înseamnă că respectivul elev s-a retras, iar cifra corectă este cea de 11 elevi. Mai trebuie făcută precizarea că cei 11 elevi din lista de mai sus se regăsesc ca și elevi în matricolele Școlii naționale din Pitești sau Școala primară de băieți nr.1 cum este mai bine cunoscută.

Încă de la înființare, gimnaziul din Pitești a întâmpinat mari greutăți. Profesorul Nicolae Micescu anunța Primăria că Ministerul nu a *"...trimis programa de științe ce trebuie a preda în Gimnaziu, precum și cel de distribuțiune a orelor regulamentului Gimnaziilor, matricola și cataloage..."⁵.* Același profesor, într-o altă adresă, datată 17.XI.1866, se plânge de faptul că Primăria nu susține suficient gimnaziul cu sumele de la fondul de părinți. Primăria răspunde printr-o adresă către M.I.P. că: *"Pe lângă acestea nu lipsesc a notifica că până la 1 ianuarie cu toate anevoințele ce simte Casa Comunală, va susține pe Profesorul clasei ca și până acum ..."⁶.* Totodată, prin adresa Ministerului Instrucțiunii din 5.04.1866 către Primăria Pitești, se face cunoscut că salariul profesorului și directorului gimnaziului Nicolae Micescu va fi de 60 de lei, în timp ce Vasile Christoescu, institutor la clasa divizionară a Școlii nr.1 de băieți, primea suma de 30 de lei, urmând ca diferența să fie suportată de primărie⁷. Din păcate, la 28.08.1867, Nicolae Micescu înaintează către Primăria orașului documentul prin care solicita luarea în primire a inventarului școlii deoarece era numit în altă localitate. Din acest document, putem identifica și noi inventarul avut de gimnaziu, viitorul liceu teoretic din Pitești, atunci, la începuturi. Iată ce preda profesorul și totodată directorul Nicolae Micescu, Primăriei Pitești: *"No.1 Catedră; No.2 patru bănci; No.3 una masă pentru cancelarie; No.4 trei scaune; No.5 una pereche călimări; No.6 un sigiliu director; No.7 una matricolă în care se află înscrși elevii anului trecut;*

No.8 una puțină pentru apă; No.9 una Tablă de Matematică; No.10 Unu pachet cu corespondența Direcțiunii Gimnaziului cu Ministru; No.11 Unu pachet cu regulamente; No.12 Unu pachet cu Cataloage, Matricole, etc. Director. Gimnaziului, N. Micescu; Onor. D-lui Primar al Urbei Pitești⁸.

Încă o dată, facem precizarea că la începuturile gimnaziului, cursurile se făceau în clădirea Școlii primare de băieți Nr. 1. Așa se face că în arhiva școlii primare de băieți nr.1 se găsesc documente referitoare și la gimnaziul din Pitești, dar și la viitoarea școală de fete nr.2, care în anul 1961 se va uni cu școla de băieți nr.1. Astfel, la 7 februarie 1867, se formează o comisie care să decidă privind ...clădirea edificiului Gimnaziului din acest oraș. Comisia era format din: Gheorghe Enescu, Nicolae Slăvescu, Ioan Nicolopol, Ion Meculescu și Nicolae Gherman⁹. Primarul orașului primește răspunsul că localul școlii s-a închiriat în ... casele D-nei Anica Pernicescu ce le are în strada Sfânta Vineri, punându-se în lucrare și facerea materialului necesar școlii în chestiune¹⁰. Periplusul gimnaziului din Pitești continuă. În anul 1877, Primăria din Pitești încheie cu Aurica Bosâncescu un

contract prin care gimnaziul va funcționa în casele acesteia din strada Școalelor, plătindu-se o chirie de 550 lei¹¹. Abia în anul 1884 elevii gimnaziului vor învăța la unul dintre etajele școlii generale nr.3. Începând cu anul 1898, liceul va purta numele ilustrei personalități care a fost Ion C. Brătianu, fost elev al Școlii naționale înființate în anul 1833.

Note:

¹Arhiva Națională Direcția Județeană-Argeș (se va citi în continuare A.N.D.J.-Argeș), fond Primăria orașului Pitești, dos.nr. 15/1866, f. 4.

²Ibidem, f. 6.

³Ibidem, f. 7.

⁴Ibidem, f. 21.

⁵Ibidem, f. 22.

⁶Ibidem, f. 58.

⁷Ibidem, f. 37.

⁸Ibidem, f. 67.

⁹A.N.D.J.-Argeș, fond Primăria orașului Pitești, dos.nr. 9/1877-1878, f. 73.

¹⁰Ibidem, f. 80.

¹¹Ibidem, f. 41.

Motorsportul argeșean se conjugă la... trecut (X)

ing. Nicolae COSMESCU

Abstract: Presented for several numbers in this review, the memories about the great Romanian car race drivers, about the greatest races in Romania are meant to illustrate more and more of the Argeș County and the national car race history. Although racing seems like an individual sport, the reality is far different. No great car race driver would have succeeded at becoming a legend of this sport without the help of those in his team. These articles present all their stories. In this one, we will tell that of Dacia.

Keywords: car races, Dacia,, speed race, internal disputes

Foiletonul nostru dedicat performerilor de excepție din motorsportul argeșean se apropie de final. În episoadele anterioare, am evidențiat doar pe câțiva dintre aceștia și echipele ce au adus faimă orașului și județului nostru, plasându-le în fruntea tuturor ierarhiilor! Cum era și firesc, am lăsat la urmă pe cea mai glorioasă dintre aceste grupări, totodată și cea mai titrată din întreg sportul auto românesc, din toate tipurile: cea a uzinei care a fabricat autoturismele Dacia. Am folosit verbul la timpul trecut pentru că mă refer la perioada încheiată în 1999, când s-a spus "stop motor!", iar echipa sa de competiții a devenit istorie. Dar ce istorie! Să o trecem succint în revistă, deși sunt atât de multe de spus. O relatare mai amplă despre aceasta formație legendară puteți găsi în cartea subsemnatului, intitulată "Cu accelerația la planșeu", care-i dedică ¾ din cele 400 de pagini, format A4! Condiția este să o găsiți.

Pornirea motoarelor. Începutul "aventurii" s-a produs în incinta uzinei de la Colibași, "... într-o după-amiază din toamna anului 1968, în care un grup de

circa 70 de persoane aștepta nerăbdător începerea selecției pentru constituirea echipei de competiții a tinerei întreprinderi argeșene de automobile. 70 de salariați din mai toate categoriile și secțiile au răspuns unei inițiative lansată de directorul comercial, și răspândită cu viteza luminii în toate sectoarele... Sufletul grupului era un tânăr inginer, Mircea Iliaea. Nu mai conținem cu relatarea celui moment de veritabil big-bang, fiindcă l-am prezentat pe larg în episodul al doilea. Reamintim doar componența acestei prime echipe argeșene de raliuri: ing. Mircea Iliaea-Gelu Pavel Man, ing. Gh. Taffet-ing. Ion Gîrjoabă și echipajul fraților Gheorghe și Florin Morassi. Puțin mai târziu, lor li se vor atașa nume ca Ion Răuță și Ilie Olteanu. Așa a intrat aceasta în sufletul argeșenilor, mândri că acum sportul din județul lor nu se mai baza doar pe F. C. Argeș și magicianul Dobrin, ci mai există o echipă angrenată în lupta pentru supremația națională. Primul șef al noii formații a fost, în mod curios, un inginer de la... Combinatul Petrochimic! Doar că această "delegare" a puterii nu a durat mult, ea fiind transmisă unui om al

uzinei, Vladimir Profir, care a condus-o până în toamna lui 1972.

Să vedem acum care au fost reperele acestei perioade. Pe 30 martie 1969, la Oradea, la startul unui raliu numit, conspirativ parcă, de *Nord-Vest*, găsim aliniată și echipa celor de la U.A.P. Pentru cei "născuți mai târziu", cele trei inițiale semnificau Uzina de Autoturisme Pitești. Ea se angajase în primul campionat național de raliuri organizat în România, ce începea în orașul de pe Criș. Ca echipă a firmei autohtone constructoare a acestui obiect de cult, de plăcere, sau necesitate, atât pentru bărbați, cât și pentru femei, care este automobilul, aceasta avea să fie privită cu un melanj de curiozitate, simpatie, dar mai ales cu invidie. Poate nu vă vine să credeți, dar la finalul întrecerii, echipa U.A.P. a ocupat locul secund, grație rezultatului excelent al cuplului Ilioaea-Man (locul trei la general și locul întâi la clasa lor; pe un autoturism Dacia 1100)! Magnific! Incredibil! Iar prima victorie absolută într-un raliu va fi obținută destul de repede de către același echipaj senzațional. Ea va fi consemnată pe 11 mai, la *Raliul Mănăstirilor*. Și dacă tot punem în evidență pe cei care au reușit premierele în materie de rezultate de excepție, să mai notăm că cel dintâi titlu a luat drumul Argeșului în 1970, când cuplul Gh. Morassi-Ilie Olteanu, la bordul unei Dacia 1100S, a învins la clasă. Iar în 1971, Ion Gîrjoabă, component și al echipei naționale, alături de pilotul bucureștean Ștefan Iancovici, a devenit primul argeșean campion balcanic la raliuri.

Prima organizare adevărată. În acești ani de început, în țară lucrurile evoluează destul de rapid. Vremurile se schimbă. Raliurile suferă o puternică metamorfoză. Își reduc din lungimile gigantice, dar le crește numărul de probe speciale, privilegiind competiția în dauna turismului. Și parcul auto al concurenților suferă mutații serioase. Apăruse Dacia 1300 care, la inițiativa „fratelui mai mare”, obținuse și omologarea sportivă din partea FIA. Iar echipa piteșteană era deja dotată cu noile produse ale industriei românești de specialitate. În condițiile în care formația argeșeană, totuși, nu era catalogată drept o adevărată echipă de uzină, trebuia făcut ceva. Ocazia se ivește în toamna lui '72, odată cu apariția GUATA., acronim ce semnifica Grupul Unităților de Asistență Tehnică Auto. Altfel spus, centrala service-urilor Dacia din România. Viitoarea IATSA. Imediat după înființarea acesteia, are loc o reuniune a tuturor celor implicați în fenomenul sportului auto din uzină, realizându-se o nouă organizare a competițiilor. Este numită o altă conducere, subordonată directorului GUATA. Un mare iubitor al sportului, care era hotărât să schimbe fața lucrurilor. „*Dacia trebuie să devină o adevărată echipă*” era ideea călăuzitoare a demersului său. El este primul care avansează o astfel de deviză, până atunci nici măcar șoptită. În subordinea acestuia se afla un triumvirat alcătuit din inginerii Emil Popescu, responsabil organizatoric, Marian Stănescu (pe atunci șeful service-ului Dacia din Ștefănești, unde va fi Centrul de comandă și sediul echipei), responsabil sportiv, și Mircea Ilioaea, cum altfel decât responsabil tehnic. Totodată, se anunță și o deschidere spre

promovarea de piloți din oricare unitate service subordonată, cu condiția să fie valoros și să respecte „*fără comentarii regulamentul de ordine*”. Se decide o totală intoleranță la vedetism, declansându-se o veritabilă cruciadă împotriva acestei manifestări. Sub aspectul organizării, formația va cunoaște un progres considerabil. Vor fi introduse atât de necesarele mașini de asistență tehnică. Câte una la fiecare autoturism de concurs. Și așa vor rămâne pe toată durata existenței compartimentului de competiții. Apelul la acestea devenise o necesitate imperioasă fiindcă echipa, în integralitatea sa, sau parțial, începuse să fie tot mai solicitată pentru întrecerile internaționale, în care să reprezinte România. Ceea ce echivala cu un succes. Rezultate însă nu se obțin. Chiar dacă nu se mergea decât rar la curse mai galonate. De vină era, în primul rând, materialul de concurs. Dar nu numai! Sunt și alte manifestări ce îi afectează viitorul. Apar tot felul de combinații ciudate în echipaje, în timp ce indivizi care într-un viitor destul de apropiat aveau să se dovedească de mare valoare, nu-și găsesc încă locul în echipă. Și nici mecanicii de asistență nu erau toți ce se aștepta lumea să fie. Marian Stănescu povestea cum unul dintre aceștia a montat plăcuțele de frână cu metalul spre disc! Laitmotivul acelei epoci, mai repede folclorice, era unul pe măsură. După fiecare cursă din care ieșeau șifonați, „băieții noștri” pozau mai mult în... învingători, întrucât, ziceau aceștia, „*câștigăm experiență*”? Un laitmotiv pe care directorul GUATA nu l-a mai digerat. Așa nu se mai putea continua. Și cum într-o analiză publicată, regretatul Dumitru Lazăr cita printre „*asociațiile sportive bine încheiate*” din țară pe multe altele, dar nu și gruparea argeșeană, decizia de a trece cursele de la service la uzină n-a mai întârziat. La încheierea sezonului din 1975, cu tot rezultatul de excepție obținut de cuplul Iancovici-Vezeanu, echipa părăsea locația din Ștefănești, și pe conducătorul ei de până atunci, Marian Stănescu. Vechea gardă devenea de domeniul amintirilor. Multe și frumoase. Încântătoare. De ascultat „la gura sobei”. De acum, Emil Popescu este singurul aflat la comanda. Printre altele, va face și promovarea „monștrilor sacri”, sportivii care vor trimite rapid în uitare faptele de vitejie, dar și nereușitele vremurilor de început.

Începe dominația hegemonică. Ați citit câteva rânduri mai înainte un nume, Vezeanu. Despre care nu am scris în episoadele anterioare decât despre dispariția sa tragică, din 1981. Acesta a debarcat în echipa uzinei la începutul lui 1973, ca urmare a desființării formației bucureștene „Dacia Service”, ce grupa multe dintre valorile cardinale ale vremii: Marin Dumitrescu, Dorin Motoc, Ștefan Iancovici. El avea să fie cel care a declanșat revirimentul, ce a condus la dominația hegemonică din anii următori. Integrarea sa în echipă a fost un mare salt înainte pentru grupare. Inginer de profesie, Vezeanu a dezvoltat o adevărată filosofie a raliurilor: pregătire, antrenament, asistență tehnică, tactică de concurs. Multe dintre ele, premiere pe plaiurile argeșene. Tot el este și întemeietorul navigației moderne în raliurile autohtone, prin aceea că a introdus dictarea în cadrul acestora. Până atunci, se mergea doar cu *road-book*-urile primite de la

organizatori, în plus notându-se numai câteva viraje mai importante și... barierele de cale ferată! La Ștefănești, a inițiat chiar un curs de navigație, la care au participat componenții mai noi ai echipei, care băteau la ușile mașinilor de concurs. Dintre toți, unul singur avea să devină peste ani o referință în materie: Constantin Zărnescu. Despre acesta se poate spune că prin performanțe și-a depășit mentorul.

Șefii competițiilor acelor ani au, la unison, numai cuvinte de apreciere despre acest veritabil lider spiritual. Emil Popescu, el însuși un excepțional organizator, îi evidențiază și calitățile deosebite pe care le poseda chiar și în acest domeniu, în care era de-a dreptul strălucitor. În plus, Vezeanu, ca bucureștean, era de un real folos în relația sportivă uzină-federație, în care se dovedise, după cum afirmă Mircea Illoaea, „un meseriaș de superclasă”. În sensul că a ajutat mult echipa prin relațiile înalte avute. Un sens pe care-l poate intui oricine. Și dacă vă spun că o altă deviză a lui suna de maniera „*un raliu nu se termină când ai ajuns la finiș, ci abia atunci când rezultatele afișate au ramas definitive*”, totul va fi deosebit de clar. Vă puteți imagina cu ușurință rolul său de „mediator” cu forul sportiv. Iată două exmple în care adversarii „l-au arătat cu degetul” ca fiind cel care a „întors” rezultatele. În 1977, campionatul s-a încheiat pe 11 decembrie, cu ocazia *Raliului Banatului*. Echipa Dacia Pitești (denumire sub care aceasta a figurat între 1975 și 1983), deși a învins pe toate celelalte competitori, tot nu putea intra în posesia primului său titlu, care ar fi mers spre campioana *en titre*, ITA Timișoara. Numai că, la afișarea rezultatelor, toți componenții *team*-ului de pe Bega au rămas stupefiați. Nu ei erau campioni ci... piteștenii!! Explicația mi-a furnizat-o șeful de atunci al grupării timișorene: „*a fost schimbat*

coeficientul competiției, din 4 în 5!!”. Astfel că punctele atribuite se multiplicau cu o cifră mai mare! Știa ce știa cel care afirma că „*un raliu nu se termină când ai ajuns la finiș, ci abia atunci când rezultatele afișate au ramas definitive*”. Așa că pasionații pot nota data de 11 dec. 1977 drept cea la care echipa piteșteană a obținut întâiul ei succes la această categorie. În care va recidiva în următorii cinci ani.

Cât privește primul titlu de campion absolut la raliuri, acesta fusese reușit cu un an mai înainte de echipajul Iancovici-Vezeanu! Contribuția acestuia din urmă nefiind însă hulită de nimeni. Să mai spunem că începând cu acel prim triumf, din 1976, și până la data ultimei reușite de acest fel, cea din 1993, în 18 ediții ale Campionatului național de raliuri, 15 astfel de performanțe supreme au revenit sportivilor uzinei!! Al doilea exmple mi l-a furnizat celebrul Mircea Illoaea, la vremea respectivă lider al grupării INMT București, angajat în lupta pentru locul întâi cu piteșteanul Ilie Olteanu. În acel an, 1980, s-au întâmpla fapte ce ar fi putut schimba soarta titlului. Referitor la acestea, Illoaea acuză federația că îl „*fură*”. Mircea Illoaea: „*o făceau din concepție. După o strategie pusă la punct de Petre Vezeanu*”. Că l-a nominalizat pe Vezeanu drept tartor al unei asemenea afaceri, este de înțeles. Acela era nu doar eminența cenușie a celor de la uzină, ci și noul coechipier al lui Olteanu! Adversarul său direct; și cel mai periculos! Și cum altfel îl puteau fura decât din cronometru. Încât, pentru a controla și recurgerea la astfel de „*mijloace oculte*”, Mircea se dotase cu... două cronometre. Unul îl avea la gât, iar celălalt pe bordul mașinii. Cu toate acestea, pe o buclă imposibilă, 22 km în 18 minute, între Cumpăna și barajul Vidraru (pe „macadam”) tot a fost păcălit. Cu toate cele două cronometre ale sale! De data asta „l-au făcut”, afirma Illoaea, „*decalând cronometrul de la sosire; scoțându-mă în întârziere*”!! Acțiune ce l-a făcut să-și iasă din minți. Iar la festivitatea de premiere, de la Pitești, a refuzat să primească trofee ce i se cuveneau.

Tot el, Petre Vezeanu, a fost cel care a inițiat ieșirile afară. La competițiile externe cu ștaif. Ideea a apărut

Prima mare echipă a Daciei a fost cea din a doua jumătate a anilor '70. În fotografie, de la stg. la dr., câțiva dintre componenții acesteia: Constantin Zărnescu, Ovidiu Scobai, Petre Vezeanu, Ștefan Iancovici, și Ilie Olteanu.

Gelu Man și Mircea Illoaea, au fost primii sportivi piteșteni care au învins într-un raliu contând pentru campionatul național. În cei 31 de ani cât a funcționat echipa uzinei, Illoaea și alți 10 piloți ai

acesteia au reușit un total de 71 de astfel de succese. Absolut remarcabil!

Petre Vezeanu (în stg. fotografiei) și Ștefan Iancovici au fost cei care au adus grupării primele două titluri de campioni absoluți la raliuri. Serie continuată de alți patru piloți, care în următorii 16 ani au reușit 13 asemenea succese!

datorită dorinței sportivilor de a se alinia și la etape ale campionatului mondial, nu doar la competițiile interne sau zonale. Numai că pe atunci acest lucru nu era posibil, datorită imensului suport material pe care-l reclamau. Auzindu-le dorința, Petre Vezeanu, le-a zis zis că există o întrecere ce “împrumută” și trasee din campionatul lumii. Minunea era...”Turul Europei”. Zis și făcut! Echipa s-a aliniat în 1978 la această competiție maraton, de circa 14000 km, la care luau parte nume necunoscute, dar beneficiare ale unor mașini de top. Încă de la prima participare, s-a reușit clasări de vis, succese a căror valoare a fost însă mult supralicitată. În țară, în presa destul de redusă a vremii, se spunea că românii învinseseră echipele puternice ale lui Alfa Romeo, Porsche, Mercedes etc. Adică toată crema mondială. Totuși, să nu exagerăm. Nu era nici pe departe așa. Nu erau mașinile uzinelor respective, ci ale unor participanți veniți să se distreze! Trebuie să știm că mai există și alte “aprecieri”, care pur și simplu fărâma în mii de bucățele mitul de dimensiuni aproape biblice ale acestui “triumf românesc pe plan internațional”, după cum anunța cu emfază propaganda de la noi. Pe care le-am prezentat într-un alt episod. Totuși, printre marile succese ce au făcut glorie la timpul respectiv echipei, iar membrilor săi le-a conferit o aură de adevărați eroi care se bat ca-n

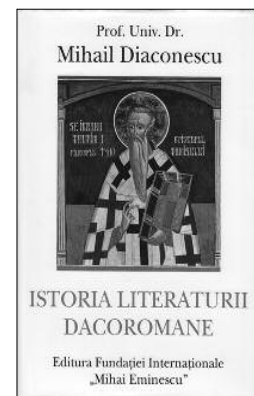
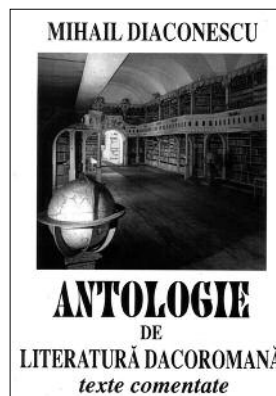
basme cu alții mult mai puternici, pe care îi mai și învingeau, va rămâne și această frumoasă poveste a “Tururilor Europei”.

Pentru cei de la competițiile uzinei, fiecare participare constituia, practic, etapa-far a calendarului lor anual. De multe ori, neglijau participarea la unele etape ale campionatelor interne, datorită angajării în *Tur*! Nu rareori, federația română de specialitate amâna curse programate tocmai pentru a nu afecta șansele acestora, în cazul în care erau în joc titluri!! În cea ultimă jumătate a anilor '70, echipa națională de raliuri a României, angrenată în diverse campionate internaționale zonale, cu precădere cel balcanic, era constituită în bună parte pe componenții de marcă ai Daciei. Iar cei selecționați s-au comportat remarcabil obținând, în perioada 1977-1980, nu mai puțin de cinci titluri individuale de campioni balcanici! Un moment cu rezonanță în viitorul echipei avea să se petreacă în 1978, când compartimentului de competiții i s-a alocat, în sfârșit, un sediu. O baracă în incinta pistei de încercări. Ceea ce a însemnat în primul rând o mult mai mare independență în luarea deciziilor, ce reveneau acum celui care deținea calitatea onorifică de șef al compartimentului, deși niciodată nu a fost oficializat printr-o decizie administrativă pe acest post!?

O lucrare fundamentală și necesară*

Tudor NEDELCEA

„În el era multă simplitate împreună cu înțelepciune, smerenie împreună cu erudiție, moderație împreună cu talentul de a vorbi”. Așa îl caracterizează Flavius Magnus Aurelius Cassiodorus pe străromânul nostru, Sfântul Dionisie Smeritul și Areopagitul, dar această simplă și pertinentă caracterizare i se potrivește și cărturarului universitar Mihail Diaconescu, autorul monumentalei *Istoria literaturii dacoromane*, ajunsă, iată, la ediția a II-a, revizuită și augmentată (Editura Fundației Internaționale „Mihai Eminescu”, București 2013, 832 pagini, cu binecuvântarea I.P.S. dr. Irineu, Mitropolitul Olteniei). Demersul său este unul îndrăzneț. Obiectul studiului său a născut multe discuții și a fost greu acceptat de unii specialiști. Sintagma „literatura dacoromană” s-a impus datorită tratatului profesorului Mihail Diaconescu. Primul care s-a ocupat de scriitorii noștri bisericești, I.G. Coman, a numit „epoca străromană” perioada în care ei au trăit. Muzicologul Octavian Lazăr Cosma vorbește de „muzica protoromână”. Dan Horia Mazilu a impus termenul de „literatura străromână”, în *Dicționarul General al Literaturii Române*, L/O (București, 2005, pag. 72-74), apărut din inițiativa și sub coordonarea acad. Eugen Simion, sub egida prestigioasă a Academiei Române, și a evidențiat rolul major al acestor scriitori din Dacia și Scythia Minor în „procesul neîntrerupt ce a dus la conservarea în limba română a cuvintelor fundamentale pentru exercițiul cărturăresc” (pag. 72). Contribuții esențiale la

consacrarea fenomenului cărturăresc-artistic și a epocii dacoromane aduc savanți ca Mitropolitul dr. Nestor Vornicescu (în *Primele scrieri patristice în literatura noastră. Sec. IV-XVI*, 1984); Părintele profesor Mircea Păcurariu, Ion Rotaru, Gabriel Țepelea, dar și unele tratate de *Istoria filosofiei românești* sau unele manuale școlare.

Autorul stabilește că, de fapt, receptarea literaturii dacoromane în cultura română și europeană se datorează lui D. Cantemir, Gh. Șincai și Petru Maior, că primul editor de texte a fost Ghenadie I. Enăceanu, iar istoricii (N. Iorga, V. Pârvan etc.), lingviștii (S. Pușcariu, G. Ivănescu, I. I. Russu etc), teologii (I. G. Coman, D. Stăniloae, A. Plămădeală, Mircea Păcurariu, Gh. I. Drăgulin etc) au avut partea lor de contribuție esențială. Meritul incontestabil al lui

Mihail Diaconescu este că preia critic toate aceste lucrări, sinteza sa completând absența unor scriitori dacoromani din cărțile publicate anterior, incluzând date biografice complete, chiar schițe de portrete ale acestora, „indiferent că au fost ortodocși consecvenți, eterodocși sau eretici oscilanți”, valorificând informațiile din sursele epocii despre speciile lirice, populare și culte din literatura dacoromană. Considerând, pe bună dreptate, istoria literară ca parte componentă a istoriei culturale, care, la rândul ei, este integrantă istoriei naționale, autorul concepe *Istoria literaturii dacoromane* ca un tot unitar, în care criteriul estetic predomină, dar nu este exclusivist, alte elemente fiind definitorii în impunerea unor opere („valorile sunt însoțitori ai unor anumite aspecte ale realului”).

La scriitorii epocii dacoromane, ca și la cei din epoca medievală, intenția artistică este doar intuită, nu și mărturisită, ei își scriau operele pentru un scop practic, imediat. Cât privește sintagma utilizată pentru epoca studiată, Mihail Diaconescu folosește noțiunea de *literatură dacoromană* (spre deosebire de „literatură autohtonă”, „străromână”, sau „literatură noastră străveche”, care sunt, de fapt, sinonime), întrucât, va demonstra autorul în cartea sa, ea „îndica vechimea, fondul etnic, contextul socio-istoric și socio-politic, precum și climatul cultural în care au apărut și s-au impus operele”. Criteriul periodizării istorice a literaturii dacoromane este bine stabilit. El presupune patru etape: 1) creațiile literare ale geto-dacilor „despre care nu știm însă decât că au existat sub forma unor forme narrative sau specii ale liricii populare” (oda, peanul, imnul, cântecul de dragoste, bocetul, epoda și belagines); 2) compunerile în versuri sau proză din Dacia Romană sau Scythia Minor (sec. II-III); 3) redactarea actelor martirice; 4) epoca marilor creații din sec. IV-VI (Ioan Cassian, Sfântul Niceta de Remesiana, Dionisie Smeritul, Ioan Maxentius, Leontius Byzantinus și Martinus de Bracara).

În prima etapă, numită de autor „literatură getică”, sunt incluși și doi reprezentanți ai „literaturii culte”: regele poet Cotys I și poetul exilat Ovidiu, contemporani și prieteni, vorbitori ai limbii geților. Genialul poet Marin Sorescu îl include, și el, pe Ovidiu în cadrul literaturii noastre („A fost Ovidiu un poet român? Sigur că n-avea cum să fie român, dar roman tot a fost. Ce mi-e roman ce mi-e român, îți vine să zici. Chestie de o vocală: de **a** când e deschisă, când întunecată, friguroasă, cu căciulă. Pe țărmlul nostru, Ovidiu a purtat căciulă” (Marin Sorescu, *Biblioteca de poezie românească*. Comentarii și antologie, București, Editura Creuzet, 1997, pag. 15). Următoarea etapă este consacrată autorilor păgâni de la începutul erei creștine. Sunt evaluate aici epigrama (ca specie literară) și epitaful. Aici îl amintește pe juristul Gaius Noster, mai puțin cunoscut, și pe scriitorul și filosoful Aethicus Histricus (sec. IV), a cărui operă *Cosmografia*, a fost receptată în întreg spațiul cultural european și în diverse epoci istorice. El este și creatorul unui alfabet, care-i poartă numele, enigmatic totuși (se

crede că unele litere ar aparține geto-dacilor). Mihail Diaconescu demonstrează că actul martiric este o formă (specie) literară epică incipientă pentru epoca dacoromană, premergătoare vieților de sfinți. Această formă este ilustrată de *Actul martiric al Sfinților Epictet și Astion de la Halmyris*, *Actul martiric al Sfântului Irineu Episcop de Sirmium*, *Actul martiric al Sfântului Dasius de la Axiopolis*, *Actul martiric al Sfântului Emilian de la Durostorum*, *Actul martiric al Sfântului Sava de la Buzău*. Pentru ultima etapă, autorul aduce o noutate în literatura de specialitate: două școli literare, la Tomis și la Dunărea de Jos, ceea ce demonstrează o activitate spirituală, creștină în esență, apărătoare a Ortodoxiei stabilite în Sinoadele ecumenice, în spațiul Dunării de Jos și al Dobrogei, deosebit de complexă și originală, cu autori care s-au impus în Europa, de cele mai multe ori fără a se aminti de originea lor scitică. În Școala literară de la Tomis s-au impus episcopii Bretanion și Theotim I Filosoful, Ioan Cassian (o uriașă personalitate creștină), apoi episcopii care au urmat (Ioan de Tomis, episcopul Theotim al II-lea de Tomis), Dionisie Exiguus (filosof, estetician, jurist, traducător, calendarolog, teolog de clasă mondială), Ioan Maxenius, Leontius Byzantinus. Școala literară de la Dunărea de Jos a fost consacrată grație altor mari scriitori, unii ortodocși, iar alții eterodocși, cunoscuți în epocă, recunoscuți și postmortem Laurentius Mellifluus de Novae, Niceta de Remesiana (creatorul imnului capodoperă *Te Deum laudamus*), Auxentius (Mercurinus) de Durostorum, Germinius de Sirmium, Iordanes („personalitate ieșită din masa migratorilor romanizați”).

Toți acești scriitori beneficiază de date biografice cât mai complete, sunt plasați în contextul istoric; opera lor este analizată cu pertinentță, inclusiv problemele de limbă și stil, ca surse premergătoare formării limbii române literare, evidențiindu-se contribuția lor la patrimoniul național și universal. „Datorită scriitorilor teologi dacoromani și operele lor, s-a realizat prima epocă a expansiunii noastre culturale și spirituale în lume și în istorie – singurul tip de expansiune pe care românii l-au practicat”, conchide Mihail Diaconescu în valorosul său tratat. Scrisă într-un stil agreabil, *Istoria literaturii dacoromane* de Mihail Diaconescu se remarcă prin acribie științifică, epuizarea surselor documentare, demonstrarea valorii fiecărui scriitor creștin prin pertinentța analizei critice a operelor păstrate. Este o sinteză riguroasă a unei epoci cu care urmașii dacoromanilor, românii, se pot mândri. Românii sunt cel mai vechi popor creștin în acest spațiu european, având „în raport cu toți vecinii lor, un mileniu în plus de viață și cultură creștină”. O carte necesară care-l înobilează pe autorul ei.

* Recenzie publicată în Revista „Cronica Timpului”, publicație de cultură și atitudine, Uniunea Ziariștilor Profesioniști din România, București, an II, nr. 12, ianuarie 2016, pp. 14-15.

Ultimul Mavrodulu

*Păr,
cu clopote de aur
Mavrodulului părinte,*

*Print,
Licoare de iubire,
Pom izvorător din ginte,
ce-nfrățeai în patrafire
boiereștile morminte;*

*În surâsul demiurgic,
prin cupola inelară,
fredonai prin crengi, Liturgic,
Evanghelia stelară.*

*Mai scorțos,
precum bătrânii,
îndemnai la pietate
și chemai la rugăciune
florile înmiresmate.*

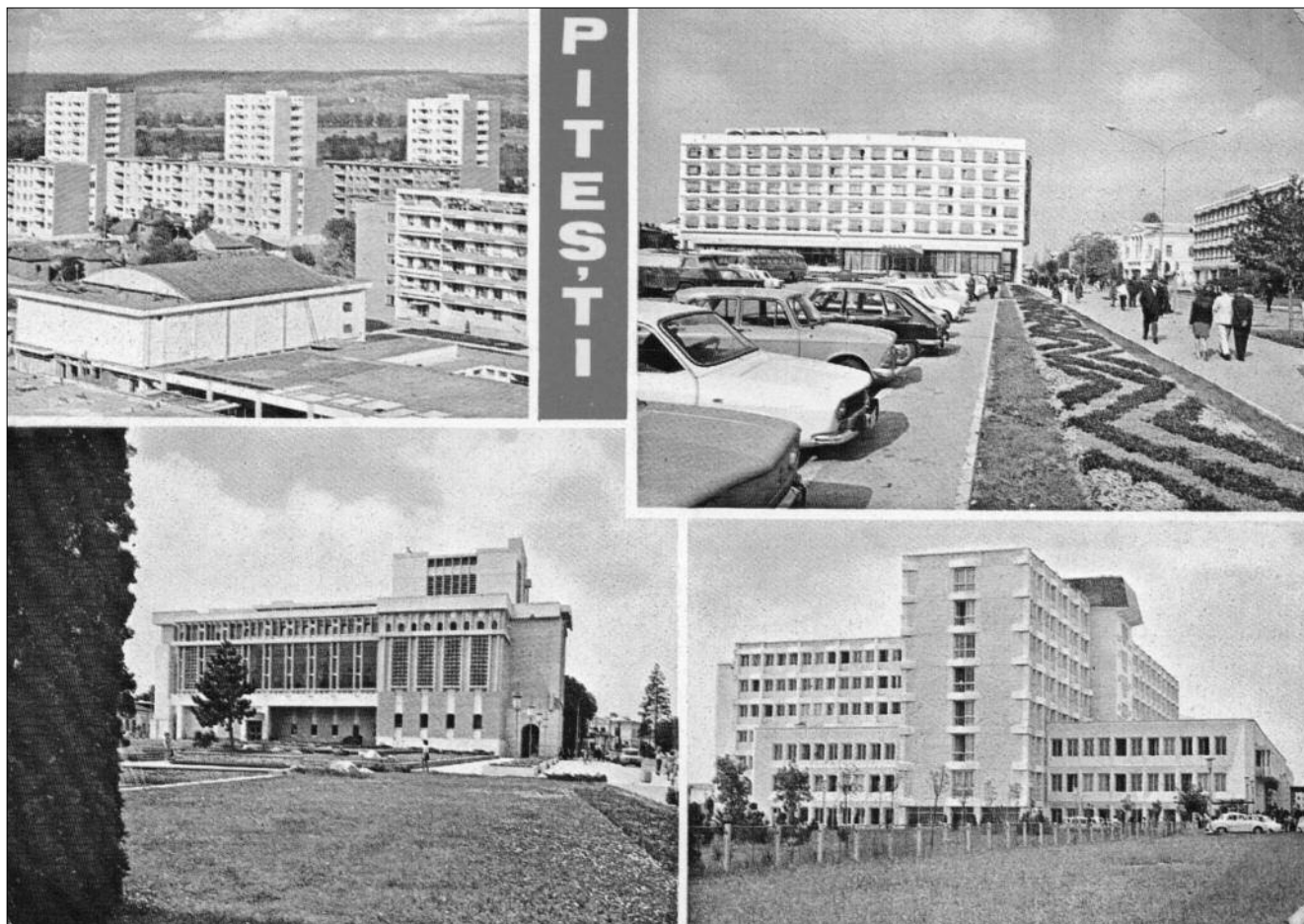
*Prezicându-ți mântuirea,
Unii se dădeau în vânt;
Golgotindă răstignirea
Peste osul vremii sfânt.*

*Într-o pomină de noapte,
revărsarea zorilor
a oprit din cânt cocoșul
clopotirea stelelor...*

*A căzut
O Stea Divină
Ce visa Muntele Sfânt,
Ghețimanică tulpină
Luminându-se-n cuvânt.*

*Sfinți,
Creștini îl jeluiră
pe apostolul martir;
vântul prinde frunzaliră
clopotirilor de mir...*

prof. Constantin Vărășcanu

Colegiul Național I.C. Brătianu Pitești

Colegiul Național Zinca Golescu Pitești

